

Міністерство освіти і науки України

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

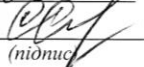
Фізико-математичний факультет

Кафедра політекономії

Рекомендовано до захисту

« 27 » квітня 20 21 р.,

протокол № 8

Зав. кафедри
(підпис)

Кваліфікаційна робота

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МУЗЕЙНОЇ ГАЛУЗІ ПОЛТАВЩИНИ

Виконав: студент 4 курсу, групи Т(тд)-46
денної форми навчання
спеціальності 242 Туризм
освітньої програми «Туризм»
Дзюба С. В.

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент
Сакало О. Є.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент Федій О. А.

Захищено « 4 » червня 20 21 р.

кількість балів: 45

значення оцінки добре

Голова Екзаменаційної комісії
(підпис)

(прізвище та ініціали)

Полтава-2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. Теоретичні аспекти дослідження роботи музеїв як об'єктів туристичної інфраструктури.....	6
1.1. Класифікація та напрямки роботи музеїв.....	6
1.2. Сучасний стан та перспективи розвитку музеїв.....	15
Висновки до першого розділу.....	24
РОЗДІЛ II. Мережа музеїв Полтавської області: досягнення та перспективи.....	26
2.1. Характеристика основних музеїв Полтавщини.....	26
2.2. Емпіричне дослідження місця та значення музеїв Полтавщини у соціокультурному житті регіону.....	36
Висновки до другого розділу.....	46
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Повноцінна євроінтеграція України можлива лише за умови відродження національної самоідентичності, історичної та культурної пам'яті народу, нарощування духовного потенціалу нації. Відновлення традицій і духовних цінностей народу лежить в основі повернення до першоджерел. Вагома роль у цьому процесі відводиться музеям, як носіям соціокультурних цінностей народу. Музеї є рушіями гуманізації та розвитку суспільства, вони сприяють процесу національної самоідентичності, патріотично-культурного відродження, становлення українців як автономної та визнаної одиниці світової спільноти.

Музеї – це соціокультурні інститути, освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, культури, залучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини. За своїм профілем музейні установи класифікуються на такі типи: історичні, археологічні, краєзнавчі, природничі, літературні, мистецькі або художні, етнографічні, технічні, галузеві тощо.

Музеї є цінною складовою туристичної інфраструктури. Взаємодія туризму і музеїв базується на функціонуванні системи історико-культурних і природних територій. Розвиток цих територій забезпечується акумульованим у музеях історико-культурною спадщиною, що виступає як чинник соціокультурного і туристського розвитку окремих регіонів. Перед організаторами музейного туризму стоїть ряд специфічних завдань: визначення туристської спеціалізації музею і формування постійного туристського потоку в музеї, підвищення показника відвідуваності, складання туристської програми і маршруту, забезпечення ефективної реклами музею, пошук альтернативних джерел фінансування.

Дослідження особливостей розвитку музейного туризму на глобальному, національному і регіональному рівнях стають все більш актуальними в умовах глобалізації та конкурентоспроможності туристичних підприємств. Проблеми розвитку туризму в Україні, питання організації

ефективної роботи туристичної індустрії, планування та використання туристичного потенціалу висвітлено у працях багатьох українських та зарубіжних вчених і фахівців туристичної галузі.

Музеї виступають об'єктом досліджень істориків, культурологів, спеціалістів у галузі природничих наук, туризмознавців, етнографів, мистецтвознавців, культурологів. Проблеми розвитку музейного туризму досліджували у своїх працях В. І. Азар, І. Т. Балабанов, В. С. Боголюбов, О. Ю. Грачев, В. Ф. Кифяк, В. В. Шиманська та інші. Проблеми у сфері музейної справи, зокрема недосконалість законодавчої бази, недостатність експозиційних площ, відсутність надійної системи обліку і зберігання музейних фондів тощо висвітлено у працях Чупрія Л. В., створення музеями своїх власних часописів у Романчук А. В. Однак відродження інтересу до відвідувань музеїв, популяризація ідеї відвідування музеїв, перетворення їх в об'єкт економіки туризму досліджено не достатньо. Музейні заклади Полтавщини займають чільне місце серед світової музейної мережі, забезпечують соціокультурний розвиток регіону і країни в цілому, сприяють розвитку міжкультурного діалогу, а тому дослідження сучасного стану та перспектив розвитку музеїв Полтавської області є актуальною проблемою сьогодення.

Мета дослідження – здійснити аналіз сучасного стану та перспектив розвитку музейної мережі Полтавської області.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

1. Обґрунтувати класифікацію та напрямки роботи музеїв.
2. Проаналізувати сучасний стан та перспективи розвитку музеїв.
3. Проаналізувати сучасний стан роботи музеїв Полтавської області.
4. Здійснити емпіричне дослідження місця та значення музеїв Полтавщини у соціальному та культурному житті регіону

Об'єкт роботи – діяльність музеїв як об'єкту туристичної інфраструктури.

Предмет – значення та перспективні шляхи розвитку музейної сфери Полтавщини у сучасному суспільстві.

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети використано загальнонаукові **методи** теоретичного рівня (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення науково-теоретичних та емпіричних даних), анкетування.

Наукова новизна роботи: подальшого розвитку набуло питання класифікації та напрямів роботи музеїв, проведено аналіз сучасного стану та окреслено перспективи розвитку музеїв Полтавщини.

Практичне значення: результати можуть бути використані при підготовці навчальних посібників, розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення роботи музеїв. Матеріали можуть бути використані викладачами і студентами при підготовці лекційних і семінарських занять, факультативів, організації екскурсій, плануванні туристичної роботи.

Структура роботи відповідає меті та завданням дослідження, складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, у кількості 55 найменувань та додатків. Загальний обсяг роботи викладено на 61 сторінці.

РОЗДІЛ І.

Теоретичні аспекти дослідження роботи музеїв як об'єкту туристичної інфраструктури

1.1. Класифікація та напрямки роботи музеїв

Науково-технічний прогрес, неперервне зростання кількості інформації, інтелектуалізація діяльності особистості, швидкоплинність змін техніки і технологій у світі ставить перед Україною завдання презентації власного історико-культурного надбання перед світовою спільнотою. Музейні установи, попри акцентування уваги на відродженні національної духовності, часто залишаються відстороненими від суспільно-політичного та культурно-освітнього життя суспільства. Водночас, саме музеї є осередками збереження та популяризації історико-культурної спадщини, важливою складовою туристичної інфраструктури. Варто зазначити, що рівень державного менеджменту у сфері охорони та збереження культурних об'єктів, у просуванні культурно-рекреаційного статусу національної спадщини є занадто низьким. Можливою причиною є пасивність адміністрації, брак актуальних інформаційних й інтелектуальних ресурсів та недостатність відповідного фінансування галузі. Через брак коштів реставрація та ремонт пам'яток проводились в недостатніх обсягах, тому нині до 50-70% об'єктів історико-культурної спадщини у багатьох областях України мають незадовільний технічний стан, до 10% - аварійні. Приблизно 300 пам'яток національного значення потребують ремонтно-реставраційних або консерваційних робіт. Понад 20 тисяч пам'яток архітектури потребує негайного втручання реставраторів, близько мільйона одиниць музейних цінностей на сьогодні також потребують реставраційних робіт [14, с. 11].

Проведений аналіз наукових праць засвідчив, що до актуальних проблем у розвитку музейної справи слід віднести недосконалість законодавчої бази, недостатність експозиційних площ, відсутність надійної системи обліку і зберігання музейних фондів, неналежний рівень охорони музейних експонатів, недостатній рівень кадрового та інформаційного

забезпечення. На сьогоднішній день у фондах українських музеїв зосереджено понад 12 млн. історичних пам'яток, але в основних експозиціях представлено лише 3-5% фондів, що пов'язано з браком експозиційних площ. Нагальним питанням для музеїв всіх напрямків роботи також є комп'ютеризація і автоматизація обліку музейних експонатів, оцифровування найбільш цінних пам'яток культури і мистецтва.

На загальнодержавному рівні проблемою для музеїв є недостатня кількість професійно підготовлених фахівців. В Україні є тільки два навчальні заклади – Харківська академія культури та Київський національний університет культури і мистецтв, які готують за спеціальністю «музейна справа», «історик-музеєзнавець». Через непристигність та малооплачуваність цієї роботи, в музеях працюють переважно люди середнього та старшого віку. Основними напрямками діяльності музеїв є науково-дослідна, культурно-освітня діяльність, комплектування музейних зібрань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, виставкова, робота з охорони музейних пам'яток, а також діяльність, пов'язана з науковою атрибуцією, експертизою, класифікацією, державною реєстрацією та усіма видами оцінки предметів, з метою включення до Музейного фонду України.

Потужним важілем формування історичної пам'яті українського народу є висвітлення діяльності музеїв у засобах масової інформації та створення музеями своїх власних часописів. Проте, згадувань про діяльність музеїв у сучасних засобах масової інформації не так багато. Щодо вітчизняних музейних часописів ми можемо назвати журнал «Музеї України» та бюлетень «Український музей». Дослідники зазначають, що на сьогодні дуже мало фахової музейної літератури в Україні, лише декілька музеїв видають свої власні збірники, проте, малими тиражами та не регулярно. Саме для збору й узагальнення практичної інформації Українським центром розвитку музейної справи була створена бібліотека, яка здійснює збір усіх друкованих та електронних видань українських музеїв.

Досить нагальним завданням для усієї вітчизняної музейної спільноти є створення Української музейної енциклопедії, яка б демонструвала національну історико-культурну спадщину держави [5, с. 46].

Ефективним засобом популяризації музейної експозиції, оновлення музеїв є мережа Інтернет. Проте, в Інтернеті лише четверта частина українських музеїв мають розробки власних сайтів.

У зазначеному контексті важливим вважаємо те, що напрямки роботи музеїв включають:

1. Науково-дослідна робота передбачає вивчення фахової книгознавчої літератури, наукове опрацювання фондкових матеріалів та експонатів стаціонарної експозиції і виставок, підготовка матеріалів для публікацій у виданнях з питань книгознавства, надання консультацій, наукової атрибуції.

2. Просвітницька робота включає підготовку і проведення оглядових та тематичних екскурсій, читання лекцій, організація творчих зустрічей, вечорів, масових заходів для учнів, студентів тощо. Зв'язки із засобами масової інформації. Публікації інформативних матеріалів про музей, реклама і пропаганда діяльності музею.

3. Класифікація музейних зібрань передбачає дослідження особливостей поповнення фондів необхідними експонатами, робота над комплектуванням різної друкованої продукції, що є у відповідних освітніх та культурних закладах (видавництвах, бібліотеках, у приватних осіб тощо).

4. Експозиційна робота передбачає створення нової стаціонарної експозиції з урахуванням сучасних вимог науки і музейного мистецтва, створення тематичних виставок у музеї, а також пересувних у споріднених організаціях, на замовлення.

5. Науково-фондова робота – пошуки, збирання, облік, наукове опрацювання згідно з нормативною документацією експонатів, їх належне зберігання у відповідному місці.

6. Видавнича робота – підготовка матеріалів, фотобуклетів, каталогів, статей з книгознавчої тематики для публікації у збірниках та окремих книжкових видань та рекламної продукції (афіш, запрошень і т.п.).

7. Реставраційна робота – відбір експонатів, що потребують реставрації, проведення цієї роботи у відповідні строки, з обов'язковим дотриманням визначеної технології виконання реставраційних робіт.

8. Пам'ятко-охоронна робота полягає у охороні фондів та експонатів у виставкових залах (створення протипожежної безпеки, охоронної сигналізації, дотримання температурного режиму та постійного відсотку вологості).

9. Бібліотечна робота – створення каталогів літератури, придбання необхідної друкованої продукції. Дотримання правил охорони і збереження наявного фонду, систематичний перегляд застарілої літератури і списання її (періодичної преси).

10. Науково-експозиційна виставкова робота – забезпечення організації та проведення культурно-мистецьких акцій і книжково-ілюстративних виставок, виставок живопису, графіки, скульптури, народно-декоративного мистецтва.

Основою для класифікації музеїв є склад музейних зібрань, масштаби діяльності, юридичний статус та інші. Спеціалізація музею (профіль) є важливою категорією класифікації. Фундаментальною рисою класифікації є зв'язок музею з конкретною наукою або видом мистецтва, технікою, виробництвом та його галузями. Цей зв'язок простежується у складі фондів музею, в тематиці його наукової, експозиційної і культурно-освітньої діяльності. При цьому зазвичай музеї однієї спеціалізації, тобто одного профілю, об'єднуються у відповідні групи: природничо-наукові, історичні, художні, архітектурні, літературні, театральні, музичні, промислові, сільськогосподарські, педагогічні та музеї науки і техніки. Крім того, у межах профільної галузі виокремлюють також підгрупи.

Рутинський М. Й. вказує, що історичні музеї поділяють на:

- загальноісторичні (широкого профілю) музеї; наприклад, Національний музей історії України у Києві, Харківський історичний музей, Дніпропетровський історичний музей;
- археологічні музеї; наприклад, Одеський археологічний музей, Херсонський археологічний музей;
- етнографічні музеї; наприклад, Музей етнографії у Львові;
- військово-історичні музеї; наприклад, Національний музей історії України у Другій світовій війні у Києві, Музей героїчної оборони і визволення Севастополя;
- музеї політичної історії; наприклад, Пам'ятник-музей «Косий Капонір»;
- музеї історії релігії; наприклад, Музей історії релігії у Львові;
- історико-побутові музеї, що на відміну від етнографічних музеїв документують не етнічні, а соціально-психологічні особливості побуту; наприклад, Музей народної архітектури і побуту в Пирогово;
- монографічні музеї, що присвячені конкретній особі, події, установі, колективу; наприклад, Київський літературно-меморіальний музей Лесі Українки, Київський літературно-меморіальний будинок-музей Т. Г. Шевченка;
- історичні музеї присвячені конкретним історичним фактам наприклад, Музей історії Києва, Музей історії Полтавської битви [43, с. 74].

Відповідно до мистецьких особливостей, художні музеї поділяють на:

- музеї образотворчого (національного і зарубіжного) мистецтва; наприклад, Національний художній музей у Києві, Музей західного та східного мистецтва імені Варвари і Миколи Ханенків;
- музеї декоративно-прикладного мистецтва; наприклад, Музей декоративно-прикладного і народного мистецтва в Києві;
- музеї народного мистецтва; наприклад, Музей опішнянської кераміки, Решетилівському музей ткацтва і вишивки, Музей петриківського розпису;

- монографічні музеї; наприклад, Музей Тараса Шевченка у Каневі, Музей І. Франка в Нагуєвичах.

Залежно від біологічного профілю природничо-наукові музеї поділяють на палеонтологічні, антропологічні, загальнобіологічні, ботанічні, зоологічні, мінералогічні, геологічні, географічні та інші музеї; наприклад, Київський зоологічний музей, Палеонтологічний музей Одеського університету [7, с. 121-123].

Існують музеї, зібрання та діяльність яких пов'язані з кількома науковими дисциплінами або галузями знань. Їх називають музеями комплексного профілю. Найпоширенішими серед них є краєзнавчі музеї, що поєднують як мінімум історичну та природничо-наукову спеціалізацію, адже їх зібрання документують не тільки історію, але й природу краю. При цьому в них нерідко створюються художні та літературні відділи, що значно ускладнює їх профіль. Комплексний профіль мають і музеї-ансамблі, що створюються на основі пам'ятників архітектури, їх інтер'єрів, навколишньої території та різних споруд. Залежно від характеру ансамблю музеї можуть бути історико-художніми, історико-архітектурними та історико-культурними.

З розвитком технологій, наукової думки, різних мистецьких напрямків з'явилися нові профільні групи. Наприклад, винахід акваланга в середині ХХ ст. дав поштовх виникненню підводної археології. Хоча залишки стародавніх суден і раніше підіймалися на поверхню водолазами, тільки винахід автономного апарата для дихання дав змогу археологам вести розкопки під водою, дотримуючись тих самих правил, що й на суші. Результати підводних розкопок у поєднанні з розробленням нових технологій у царині реставрації і консервації мокрого дерева зумовили появу серед історичних музеїв нової профільної групи – музеїв підводної археології. В їх зібраннях – остови і фрагменти кораблів, вантажі та різноманітні предмети, підняті з морських глибин. Щонайбільшою популярністю серед музеїв цієї профільної групи користуються музей «Васа» в Стокгольмі, де експонується шведський

військовий корабель XVII ст., а також Бодрумський музей підводної археології (Туреччина), в зібраннях якого знаходяться предмети, знайдені під час розкопок п'яти кораблів, що затонули між 1600 р. до н. е. та 1025 р. н. е.

У контексті дослідження музейної діяльності визначено, що поряд із профільною використовується також типологічна класифікація, згідно з якою музеї поділяють на науково-дослідні, науково-освітні та учбові. Науково-дослідні музеї функціонують при науково-дослідних інститутах та академіях наук і зазвичай входять до їх складу як структурні підрозділи. їх фонди використовують із науковою метою, а експозиції орієнтовані передусім на фахівців. За приклад цього типу музеїв може правити Музей медицини у Києві.

У нашому дослідженні актуалізуємо, що до найпоширенішого типу належать науково-освітні музеї. Вони теж займаються дослідницькою роботою, але насамперед орієнтовані на масового відвідувача. Тому їх фонди широко використовують із культурно-освітньою метою, а в поточній діяльності значну увагу приділяють створенню експозицій, виставок та організації різних культурно-освітніх заходів. Таким є, наприклад, Національний музей літератури України в Києві.

Як зазначає Н. Капустіна у своїх дослідженнях, основна роль навчальних музеїв полягає у забезпеченні наочності і предметності процесу освіти та підготовки кадрів. Цей тип музеїв переважно існує при різних навчальних закладах та спеціальних відомствах. Окрім традиційного екскурсійного показу учбові музеї широко використовують специфічні форми і методи роботи з колекціями. До таких методів відносять: демонстрацію на лекціях музейних предметів, робота над науковим описом та опрацюванням польових досліджень на практичних заняттях, створення копій творів образотворчого мистецтва. Деякі фонди та експозиції деяких музеїв можуть бути закриті для масового відвідувача, як, наприклад, музеї криміналістики системи Міністерства внутрішніх справ [20, с. 16-17].

Типологія за суспільним призначенням музеїв є досить умовною, а межа між названими типами є нечіткою. Науково-освітні музеї використовуються в навчальному процесі, а їх зібрання - з науковою метою. Водночас чимало наукових та учбових музеїв відвідують не тільки учні та фахівці, але й широка публіка [3, с. 16-17].

Деякі вчені виділяють також іншу типологію музеїв, згідно з якою вирізняють музеї колекційного типу та музеї ансамблевого типу. Такі музеї – багатосуб'єктне та багатопредметне системне утворення, а їх основу становить поділ за такою ознакою, як спосіб здійснення музеями функції документування. Музеї колекційного типу будують свою діяльність на основі традиційних зібрань: речових, писемних, образотворчих матеріалів, що відповідають їх профілю. Таким чином, функцію документування вони здійснюють шляхом комплектування і збереження фондів музейних предметів. Основу діяльності музеїв ансамблевого типу становлять пам'ятники архітектури з їх інтер'єрами, прилеглою територією, природним середовищем. Функцію документування вони виконують шляхом збереження або відтворення ансамблю нерухомих пам'ятників і властивого їм оточення. Найпоширеніші форми цього типу музеїв: музей під відкритим небом, палац-музей, будинок-музей, музей-квартира, музей-майстерня [47, с. 18-22].

Серед музеїв під відкритим небом існує особлива група музеїв, які створюються на основі нерухомих пам'ятників, музеєфікованих на місці їх розташування зі збереженням або відновленням історико-культурного і природного середовищ. Зважаючи на особливу цінність, вони мають статус музеїв-заповідників (наприклад, Музей-заповідник «Софія Київська» та «Києво-Печерський музейний заповідник») і включені до списку всесвітньої культурної та природної спадщини ЮНЕСКО.

Меморіальні музеї створюються з метою увічнення пам'яті про видатних людей та події, а їх обов'язковим компонентом виступає автентичність місця. Таке розуміння меморіального музею, необхідними критеріями якого є меморіальна будівля або місце, колекція меморіальних

предметів і меморіально-побутова експозиція, закріпило Положення про меморіальні музеї системи Міністерства культури (1967). Що стосується профілю меморіального музею, то він визначається змістом події або характером діяльності людини, якій присвячений, наприклад, Меморіальний музей-квартира Павла Тичини в Києві.

Як зазначає Козаченко О. О., типологія за ознакою здійснення функції документування теж носить певною мірою умовний характер, оскільки колекційні музеї можуть розташовуватися в архітектурних пам'ятниках, що зберігаються в історичній недоторканості (наприклад, Національний музей літератури України), а музеї-ансамблі не обмежують свою діяльність лише збереженням пам'ятників архітектури, а й створюють профільні колекції [26, с. 219]. При цьому як профільна, так і типологічна класифікації спрямовані на виявлення груп поєднаних музеїв. Це дає змогу спрямовувати роботу музеїв одного профілю або одного типу, встановлювати закономірності їх розвитку, сприяти підвищенню ефективності музейної діяльності загалом.

Узагальнюючи погляди українських та зарубіжних дослідників, зазначимо, що існують також інші принципи класифікації, що не збігаються ні з профільним поділом, ні з типологією. Зокрема, основу класифікації музеїв може становити адміністративно-територіальна ознака, згідно з якою розрізняються республіканські, крайові, обласні, районні музеї. За належністю (юридичним статусом) музеї поділяються на державні, громадські та приватні. Перші з них є власністю держави і фінансуються з державного бюджету. Їх значна частина перебуває у підпорядкуванні Міністерства культури і туризму України. Водночас, існує велика група державних музеїв, які підпорядковуються не органам управління культурою, а різним міністерствам та відомствам. Це так звані відомчі музеї, які фінансуються з державного бюджету через Міністерство фінансів та відповідні відомства. Їх прикладом може служити Науково-природничий музей НАН України в Києві.

Музеї, що створені за ініціативи громадськості та діють на громадських засадах належать до категорії громадських музеїв, проте функціонують під науково-методичним керівництвом державних музеїв. Фінансують громадські музеї ті установи, при яких вони створені. До кінця 70-х років минулого століття. значення «громадський музей» ототожнювався з терміном «народний музей», створення яких почалося ще на початку минулого століття. Однак значних масштабів розвиток музеїв такого типу набуло в 20-х рр. минулого століття. у зв'язку з розвитком краєзнавчого руху й активізацією роботи зі створення «літописів» фабрик і заводів.

Отже, велике різномаяття та суттєві здобутки у розвитку музейної сфери водночас ставлять нові вимоги до функціонування музеїв на сучасному етапі та пошук перспективних, альтернативних шляхів трансформації музеїв у майбутньому.

1.2. Сучасний стан та перспективи розвитку музеїв

Ефективність функціонування музею значною мірою залежить від економічного та соціокультурного середовища, яке його оточує. Визначення мети і завдань витікає з суспільного призначення музею, тобто з його соціально-практичних функцій. Покликаючись на дослідження Н. Котляр, зазначимо, що до соціальних, історично усталених функцій музеїв належать документування, зберігання, науково-дослідна, інформаційна й освітньо-виховна. Їх реалізація визначає характер діяльності музею в конкретній соціально-культурній ситуації.

Вивчення та узагальнення передового музейного досвіду, дозволяє стверджувати, що робота сучасного музею потребує:

- з'ясування місця і значення музею в сучасному соціумі;
- трансформація музею у центр соціальної активності громади;
- контролю суспільства за станом функціонування музею;
- налагодження системи взаємодії з органами місцевого самоврядування;

- залучення до роботи благодійних фондів та громадських організацій;
- посилення співробітництва з міжнародними організаціями та спільнотами для активізації виставкової роботи і ознайомлення мешканців краю з культурами народів світу;
- впровадження інноваційних підходів у сфері управління музеями;
- посилення ролі засобів масової інформації у створенні та розповсюдженні реклами, видання афіш та листівок, проспектів та буклетів, календарів [27, с. 38].

Не викликає заперечення, що профіль музею є найважливішою категорією класифікації музейних закладів за спеціалізацією їхніх збірок і основними напрямками діяльності. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про музеї та музейну справу” визначає, що “за своїм профілем музеї поділяються на природничі (антропологічні, біологічні, ботанічні, геологічні, зоологічні, мінералогічні, палеонтологічні), історичні (загальноісторичні, військово-історичні, історії релігії, історико-побутові, археологічні, етнографічні), літературні, художні (образотворчого, декоративно-прикладного, народного, сучасного мистецтва), мистецькі театральні, музичні, музеї кіно), науково-технічні, комплексні (краєзнавчі, екомuzeї), галузеві тощо. На основі об’єктів культурної спадщини, пам’яток природи, їх територій можуть створюватися музеї просто неба та меморіальні музеї-садиби” [4, с. 87].

Цінною для нашого дослідження є думка, що тип музею визначається основним фондовим складом, структурою експозиції і зв’язком з певною галуззю науки, культури, мистецтва або виробництва. Наприклад, Волинський краєзнавчий музей належить до музеїв комплексного профілю. Тобто, цей музей є спеціалізованим науково-дослідним та просвітницьким закладом, збірки якого документують різні сторони життя (природні умови, історичний розвиток, економіку, побут, культуру) конкретного адміністративно-територіального регіону – Волинської області, складають частину його природної і культурної спадщини. Під час фундації музею

головними його статутними завданнями визначалися збирання й зберігання пам'яток історико-культурної, природничої спадщини краю та оприлюднення й популяризація музейних надбань.

На профіль музею не впливає форма власності, місце знаходження, категорія музею. Наприклад, сільські музеї на громадських засадах можуть бути різних профілів: історичні, краєзнавчі, художні, меморіальні тощо. Збірки історичних музеїв є джерелом вивчення історії окремих міст і сіл. Збирання таких музеїв комплектуються, як правило історичними та археологічними пам'ятками місцевого походження. Пізніше на його основі може бути створена повнопрофільна експозиція музею.

Згідно Закону України “Про музеї та музейну справу” статус національного музею України у встановленому законодавством порядку може бути наданий “музею, що є у державній чи комунальній власності, який має музейні колекції загальнодержавного значення, набув міжнародного визнання і є провідним культурно-освітнім та науково-дослідним закладом у відповідних профільних групах музейної мережі України. Музеї можуть засновуватися на будь-яких формах власності, передбачених законами. Засновниками музеїв можуть бути відповідні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи” [2, с.43].

Як вказує Л. Ахметова у своїх дослідженнях, структура фондової збірки детермінує профіль музею. Отже, при створенні наукової концепції музею вирішальне значення має характеристика і комплектування фондів [6, 8–12]. Підготовка наукової концепції впорядкування фондів передбачає всебічне й глибоке обґрунтування тем комплектування, включаючи оцінку структури і змісту наявного музейного фонду, в тому числі й аналіз сформованих колекцій та визначення ступеня їх повноти; мотивування спрямованості й характеру комплектування або поповнення колекцій; визначення критеріїв відбору матеріалів до фондів з урахуванням мети і завдань, які стоять перед музеєм. Таким чином, відповідно до визначеного

профілю музею і його місця в музейній мережі й відбувається формування музейних фондів [7, 168–169;].

Узагальнюючи надбання вітчизняних та зарубіжних учених, у нашому дослідженні вказуємо, що процес формування та структурування фондів включає наступні етапи:

– підготовчий етап (обґрунтування актуальності досліджуваної теми, складання плану роботи, аналіз інформації із зазначеної теми, дослідження стану наявних фондів, визначення відсутніх матеріалів, планування експедицій, складання кошторису витрат, ін.);

– збір матеріалів (пошук документів у бібліотеках, архівах, співпраця з науковцями в галузі історії, проведення експедицій, виявлення предметів музейного значення, ін.);

– атрибуцію, експертну оцінку музейних предметів;

– придбання, отримання предметів, перетворення їх на колекцію.

Комплектування вимагає різноманітних форм або шляхів здійснення цього процесу. Чіткий їх перелік містить стаття 18 Закону України “Про музеї та музейну справу”. У ній зазначено, що структурування державної частини Музейного фонду України відбувається за рахунок придбання пам’яток Міністерством культури і мистецтв України, іншими центральними органами виконавчої влади, їх органами на місцях, органами місцевого самоврядування в межах їх повноважень – за рахунок коштів місцевих бюджетів та музеями – за рахунок власних коштів; передачі музеям у встановленому порядку пам’яток, виявлених під час археологічних, етнографічних, науково-природничих та інших експедицій, будівельних, ремонтних або реставраційних робіт, у тому числі з кольорових металів і дорогоцінного каміння, та скарбів; безплатної передачі музеям пам’яток підприємствами, установами, організаціями і громадянами; передачі музеям пам’яток, конфіскованих згідно з чинним законодавством; повернення в Україну пошук пам’яток, які були незаконно вивезені; передачі пам’яток вилучених на митниці [15, с. 55].

Основу музейних фондів складають музейні предмети та науково-допоміжні матеріали. Саме через музейні предмети музей здійснює свою основну соціальну функцію – документування. Для підготовки музейного предмета до всебічного музейного використання проводиться його наукове опрацювання. Вивчення музейного предмета є основним напрямом науково-дослідницької роботи в музеї і полягає у визначенні музейного значення предмета через виявлення його наукової, мистецької, історичної чи меморіальної цінності. Важливе значення має визначення їх цінності. Основними критеріями є: походження, зміст, наукова та художня цінність, зовнішня особливість. Варто зазначити, що музейні предмети вивчаються при допомозі різних методик. Музейна діяльність тісно переплітається із профільними музейними дисциплінами. Так, для вивчення творів мистецтва (насамперед у пізнавальному плані) використовують методики мистецтвознавства. Музейний предмет є не лише джерелом знань, але й культурною цінністю, своєрідним джерелом емоцій. Іншими словами він виявляє атрактивність, тобто здатність вражати, викликати емоції.

Покликаючись на дослідження Н. Капустіної, зазначимо, що вивчення музейних предметів складається із трьох послідовних етапів: 1) атрибуція предметів, тобто їх визначення; 2) класифікація та систематизація; 3) інтерпретація (трактування, тлумачення, тобто пояснення їх суті). Процес атрибуції насамперед переслідує ціль виявити притаманні саме конкретному музейному предмету ознаки – фізичні властивості, функціональне призначення, історію походження і використання, датування, тобто визначення часу його створення (виготовлення) чи побутування [9, с. 51].

Заключний етап дослідження музейних предметів передбачає ґрунтовний аналіз та інтерпретацію їх як джерел пізнання та виховання. Тут важливо поєднати результати атрибуції і систематизації. Це дозволить з'ясувати наступне: оригінальність музейного предмета, його достовірність, об'єктивність закладеної в ньому інформації; атрактивні, експресивні і комунікативні властивості, приналежність до типових чи унікальних

предметів, музейну цінність предмету [20, с.27]. Узагальнюючи, зазначимо, що характеристика і комплектування музейного фонду визначає наукову концепцію експозиції музею.

Розробка наукової концепції побудови експозиції передбачає наукове, художнє, технічне й робоче проектування експозиції. Раціональним бачиться побудова експозиції за тематико-хронологічним принципом (експозиційні матеріали висвітлюють тему у послідовному часовому порядку). Основою експозиції є музейний предмет, а його структурною одиницею служить тематико-експозиційний комплекс, тобто комплекс речових, документальних та інших пам'яток, що об'єднані між собою тематично та є основним ланцюгом експозиції. Для встановлення логічних науочних взаємозв'язків між розрізненими групами музейних предметів використовуються і допоміжні наукові матеріали. Для майбутньої експозиції складається два види плану: тематико-структурний і тематико-експозиційний.

Дослідження присвячені проблемам ефективності побудови експозиції, ґрунтуються на узагальненні експозиційного досвіду, а також використовують експериментальні методи. Для виявлення оптимального варіанту експозиційного вирішення широко застосовується макетування, а в останні десять років – комп'ютерне моделювання. Проект художнього оформлення експозиції передбачає художнє проектування експозиції, яке буде залежати від експозиційних матеріалів та архітектурно-художнього вирішення експозиції.

Сутність і майбутнє музею в значній мірі складає процес соціальної перцепції – спілкування та взаємодії. Нині у музеєзнавстві формується новий підхід, коли в епіцентрі музейної діяльності вбачають не музейний предмет, а людину (музейну аудиторію), яка прийшла до музею з метою взаємодії з музейними експонатами. Як уже відзначалося, при відборі музейних предметів для експонування першорядну роль відіграють відомості про їх наукову, когнітивну, художньо - естетичну цінність. Однак, крім об'єктивної цінності експонатів при створенні наукової концепції музею важливо

вивчити, як буде сприйнята інформація туристами та, які емоції вона викличе. Відповідь отримаємо саме через музейно-психологічні дослідження, спрямовані на підвищення ефективності процесу соціальної перцепції. Відвідувач сприймає експозицію як єдине ціле, тому її зміст і форма мають перебувати в єдності. Це завдання постає уже на стадії відбору предметів для експонування, коли визначаються найдоцільніші форми розміщення експонатів в окремих комплексах. Естетичне оформлення експозиції, її кольорове, світлове та просторове вирішення, відбір і графічне оформлення текстів, застосування аудіовізуальних засобів – усе це важливо здійснювати з урахуванням даних, отриманих у результаті психологічних досліджень. Психологічні особливості сприйняття людиною навколишньої дійсності, потрібно брати до уваги і при розробленні експозиційного устаткування, наприклад вітрин, технічних характеристик, які повинні співвідноситись із зростом, рівнем очей та полем зору відвідувача.

Упродовж останніх десятиліть стали проводитись і соціально-психологічні дослідження спрямовані на вивчення закономірностей процесу мислення та їх прояв у специфічних умовах музею, а також висвітлення психологічного впливу музею на сучасну людину. Приміром психологами встановлено, що зорове сприйняття значно ефективніше, ніж слухове. При цьому рівень рецептивного осягнення істотно підвищується, якщо діяльність оптичних і акустичних “рецепторів” поєднується з моторними (руховими) й дотиковими. Ці результати активно використовуються музейною педагогікою. Вивчається сприйняття й інших аспектів впливу музейної експозиції, зокрема її архітектурно-художнього вирішення.

Соціологічні дослідження шляхом анкетного опитування, інтерв'ю, візуального спостереження за оглядом експозиції, анкетування місцевих жителів, опитування експертів дозволяють вивчити музейну аудиторію, зокрема її параметри, провести соціально-демографічний аналіз (освітній рівень, рід занять, стать, місце проживання, вік). Яке місце сьогодні займає музей у житті молоді людини? На це запитання спробуємо дати відповідь,

проаналізувавши результати соціологічних досліджень на тему “Музей, молодь, суспільство” проведених студентами спеціальності музеєзнавство методом анкетування серед студентів історичного, правознавчого, філологічного та факультету міжнародних відносин Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Основне завдання соціологічного дослідження було розкрити предмет потреби суспільства, громади, окремих особистостей у функціонуванні музею. Всі 200 респондентів заявили про позитивне ставлення до музею, й необхідність його існування в суспільстві. Однак, лише 3% опитаних слідкують за презентаціями в музеї і постійно відвідують музейний заклад, 90% були в музеї в під час шкільної екскурсії і лише 1% побував у музеї з родиною або самотійно.

У період інформатизації суспільства нагальною проблемою є музеїв стало намагання утримати суспільну зацікавленість, актуальність та популярність установи серед відвідувачів. У таких реаліях трансформується сама ідея музейної експозиції як чогось непорушного й сталого в часі, з’являється місце для віртуального музею. Багато музеїв за кордоном працюють над постійним оновленням експозиції. Художники та дизайнери перебувають у невпинному творчому пошуку нових ідей, модернізації фону, сюжетно-образної символіки, засобів емоційного відображення й анімації музейних експозицій, доповнення їх новими предметами з відповідною трансформацією логіки побудови всієї композиції та маршрутно-акцентного проведення екскурсійного огляду, використанням альтернативних технічних засобів, залучення соціальної реклами, популяризації діяльності музеїв.

До суттєвої інновації можна віднести проведення у музеї масових, суспільно-резонансних презентацій. Традиційними предметами презентацій для українських музеїв мають стати випуск нового мистецького каталогу чи альбому, книги відомого вченого, нова археологічна знахідка, переданий до музею експонат. Нині майбутнє музеїв залежить від об’єднання зусиль держави та громадськості задля розвитку музейної галузі. Перспектива

посилення соціальної ролі сучасного музею – це перетворення його на центр громадської активності, яки об'єднає різні соціальні інститути.

Альтернативним рішенням та відображенням потреб сучасного суспільства може стати створення музейного центру, який покликаний об'єднати а) відкриті фонди (стаціонарна відкрита демонстрація фондкових колекцій); б) тематичні галузеві експозиції – по видах людської діяльності; в) інтерактивний “Дитячий музейний центр” (виставковий зал для дитячих виставок, аудиторія для занять, комп'ютерний центр).

Світова музейна мережа, подальший розвиток музейної педагогіки, необхідність пошуку нових форм і видів роботи з дитячою аудиторією – майбутніми відвідувачами, спонукає музей до створення інтерактивного музею із спеціальною експозицією для різних вікових дитячих груп, з застосуванням ігрових, театралізованих заходів, гуртків-студій та комп'ютерної техніки, де можна реалізовувати науково-освітні та культурно-просвітницькі програми для школярів. Важливим завданням сучасного музею є формування музейної культури відвідувача, яка розглядається, як ступінь його готовності до сприйняття предметної інформації музею, усвідомлення ним цінності оригіналу і специфіки музейної мови, уміння орієнтуватися в музейному середовищі. Майбутнє музею більшість дослідників вбачають в перетворенні його в науковий і духовний центр регіону, виконання його соціальних функцій, адже національна культурна спадщина та її складова – пам'ятки історії та культури відіграють важливу роль у розбудові незалежної Української держави, відродженні духовності та історичної пам'яті народу.

Перспективи у розвитку музейної мережі окреслимо у наступних положеннях: інтеграція існуючої музейної спадщини у мережу Інтернет; покращення фондкових приміщень; відвідування музеїв – основний показник їх суспільної значимості. Узагальнюючи результати дослідження, зазначимо, що одним з головних завдань розвитку туристичної інфраструктури є підвищення показника відвідування музеїв; розширення діапазону музейної аудиторії, передача культурної спадщини майбутнім поколінням; здійснення

обстеження умов збереження музейних фондів; пошук альтернативних джерел фінансування музеїв; підвищення ступеня функціональності музеїв, залучення некомерційної (соціальної) реклами.

Висновки до першого розділу

Проведений нами аналіз літературних джерел, дозволяє сформулювати наступні висновки:

Музеї класифікують за профілем, типом, адміністративно-територіальними ознаками, за належність (юридичним статусом). Однією з найважливіших категорій класифікації виступає профіль музею, тобто його спеціалізація. Основоположною ознакою класифікації тут є зв'язок музею з конкретною наукою або видом мистецтва, технікою, виробництвом та його галузями. Цей зв'язок простежується у складі фондів музею, в тематиці його наукової, експозиційної і культурно-освітньої діяльності. При цьому зазвичай музеї однієї спеціалізації, тобто одного профілю, об'єднуються у відповідні групи: природничо-наукові, історичні, художні, архітектурні, літературні, театральні, музичні, промислові, сільськогосподарські, педагогічні та музеї науки і техніки. До найважливіших напрямків роботи музеїв можна віднести: науково-дослідну, науково-освітню, експозиційну, видавничу, реставраційну, пам'ятко-охоронну, бібліотечну роботу, комплектування музейних зібрань.

Незважаючи на те, що музейна справа в Україні набула значного рівня розвитку, для неї характерна певна традиційність і навіть консервативність. У світі виникають і успішно функціонують нові типи музеїв: культурні центри, в яких культурно-просвітницька діяльність ведеться за допомогою

творів мистецтва, книг, кіно, театру, аудіовізуальних програм, екскурсій та лекцій. Відвідувачі центрів можуть не лише ознайомитись з основною експозицією та тематичними виставками, але й мати у своєму розпорядженні книги, фільми, слайди, електронні видання та інші джерела, що допомагають знайти відповіді на різноманітні питання. До нових типів музеїв відносяться інтерактивні дитячі музеї з бібліотеками, лабораторіями, кінотеатрами, різноманітними колекціями, у яких відвідувачі є не лише спостерігачами, але й активними дослідниками, а також екомuzeї, присвячені людині та її природному та культурному оточенню. На жаль, в Україні таких музеїв поки що немає.

Актуальними проблемами у розвитку музейної справи можна вважати: недосконалість законної бази, недостатність площ для експозицій, неповне забезпечення професійно підготовленими фахівцями у музейній галузі. Недостатній рівень охорони історичних пам'яток. Важливими умовами розвитку музейної мережі регіону та країни є використання специфічних можливостей експозиції музею, його власних виставок; сучасних психолого-педагогічних методик та інформаційних технологій; професійного досвіду педагогів, аніматорів, музейних працівників, психологів, керівників творчою самодіяльністю. Однією з умов продуктивності музейно-педагогічних програм є наявність правильно підібраних методичних матеріалів та постійний моніторинг аудиторії педагогом або керівником проекту.

РОЗДІЛ II.

Мережа музеїв Полтавської області: досягнення та перспективи.

2.1. Характеристика основних музеїв Полтавщини.

Музейні заклади Полтавщини займають помітне місце у світовій музейній мережі. Географічна мережа музеїв області досить розгалужена.

Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному – це науково-дослідний і культурно-освітній заклад, метою якого є збереження та популяризація гончарської спадщини України [33, с. 52].

Національний музей-заповідник Миколи Васильовича Гоголя, що є справжньою перлиною туристичної галузі Полтавської області, займає площу понад 30 гектарів у селі Гоголеве, та, безумовно, є поєднанням побутового, біографічного та літературного музею, що є, безперечно, унікальним явищем. Родинний будинок, флігель, подвір'я і ставки, сад з малими архітектурними формами. Музей-заповідник Миколи Гоголя відкрили на 175-річницю до Дня народження письменника. Музей відвідують колекціонери, митці, гоголезнавці з різних куточків України та світу, тут проводяться конференції, круглі столи, семінари, обласні та всеукраїнські свята.

У Решетилівському музей ткацтва і вишивки виготовляються унікальні килими-гобелени ручної роботи, знамениті решетилівські рушники,

національні жіночі й чоловічі сорочки з автентичною, витонченою ручною вишивкою, плахти, скатертини, покривала, доріжки. У музеї можна побачити роботи народних умільців, дізнатися про історію ткацтва і вишивки Решетилівського краю від найдавніших часів до сучасності. У музеї є художники, які створюють ескізи творів, та килимарі, які тчуть полотно.

Вагомий досвід щодо надання культурно-духовних послуг населенню накопичив Краєзнавчий музей ім. В. Кричевського. Це один із найстаріших музеїв України, заснований у 1891 році за ініціативою професора В. Докучаєва як природничо-історичний музей Полтавської губернії. На той час другий постійно діючий музей подібного профілю після музею Нижнього Новгорода. В основу колекції покладені експонати музею та бібліотека К. Скржинської, колекція східних старожитностей П. Бобровського. З 1920 року — Центральний пролетарський музей Полтавщини.

На сьогодні експозиція музею складається з відділів природи, археології, етнографії, відділів історії XIV — поч. XX століть та історії XX — поч. XXI століть. Особливої уваги заслуговує постійно діюча виставка «Скарбниця», де представлені найбільш унікальні експонати музейної збірки, загальна кількість яких становить понад 300 тис.

В сорока музейних залах і фондосховищах Полтавського музею представлено близько 300 тисяч експонатів. Музейна експозиція ділиться на чотири основні розділи: природознавчий, стародавньої історії, нової історії, історії XX століття. Головну частину залу народних ремесел та селянського побуту займає реконструкція селянської хати XIX століття, дах якої було знято зі справжнього будинку кінця XIX – початку XX століття. Представлено також речі типового селянського інтер'єру: лава, колиска, покуть, мисник, та знаряддя ткацького ремесла — ткацький верстат, прядка та мотовило, не менш цікавим є верстат для виготовлення гребінців з рогу [35, с. 22].

У залі соціально-економічного, політичного та культурного розвитку Полтавщини середини XIX століття демонструється карта Полтавської

губернії, із зазначеними на ній найважливішими ярмарками. Представлена чумацька запряжка (паровиця) — чучела волів сірої української породи та чумацький віз мажа. У вітринах знаходяться матеріали, які висвітлюють розвиток освіти, науки, спорту, медицини, розповідають про видатних діячів культури — Т. Г. Шевченка, І. П. Котляревського, М. В. Гоголя.

У вітринах залу кінця XIX – початку XX століття представлено речі побуту населення Полтави (годинники, праски, самовари, столові прибори, одяг (тальма, клок, чоловічий домашній халат), валіза, зразки вишивок). Можна побачити реконструкцію типового інтер'єру помешкання полтавця та рекламу початку XX ст. Зібрання місцевих кустарних виробів К. Скаржинської складають основу етнографічного відділу музею, що був створений у 1900 році

У 1920 році етнографічні експозиції були домінуючими в зібранні музею і займали площу понад 3000 квадратних метрів. У середині минулого століття частина колекцій з народного мистецтва була передана у відомство Картинної галереї міста Полтави.

Сучасна етнографічна експозиція Полтавського краєзнавчого музею «Народний побут. Народне мистецтво. XVIII-XXI ст.», базується в одинадцяти залах мансардного поверху на площі близько 750 квадратних метрів, створена в де'яностіях роках минулого століття. Вона відтворює на основі тематико-хронологічного принципу різноманітні колекції традиційних видів мистецтва краю, які представлені у такій послідовності: дерево, малювання на дереві, гончарство, метал, ткацтво, вибійка, вишивання, вбрання, писанки, плетіння з лози, вироби з кістки і рогу, житло та живопис новітньої доби.

В музеї експонуються колекції народної вишивки, ткацтва, килимарства, церковної атрибутики, археологічні, історичні деталі грошового обігу та монетного виробництва, найбільш унікальні зібрання полтавської писанки XIX-XX століть, давньоєгипетська колекція, пам'ятки античного та східного мистецтва. Створено експозицію «Унікальні предмети

у зібранні Полтавського краєзнавчого музею», діють виставки народного і професійного мистецтва.

Літературно-меморіальний музей І. П. Котляревського відкрито 28 вересня 1952 року у старовинному будинку, який, за переказами, належав відомому поету і драматургу В. В. Капністу. Будівля музею внесена до Списку пам'яток архітектури національного значення. Експозиція музею розташована у шести залах, в той час як сьома зала – виставкова, де щомісяця презентується нова виставка з творчого доробку сучасних полтавських митців, цікаві зібрання з приватних колекцій тощо.

Значна кількість унікальних документів та матеріалів розповідає про літопис долі Котляревського, вшанування його пам'яті. Найбільший скарб музею – рукописний архів поета, що майже повністю зберігається у фондах музею. Із перших днів існування музей проводить велику роботу з дослідження невідомих сторінок життя і творчості свого славного земляка. Наукові пошуки співробітників музею втілились у «Наукових записках», які музей регулярно публікував у 50-60-ті роки ХХ століття. Вони стали вагомим словом у котляревськознавстві.

І нині, продовжуючи традиції попередників, наукові працівники музею беруть активну участь у наукових конференціях літературознавчого та краєзнавчого напрямів, творчо співпрацюють з ученими та перекладачами з Грузії, Польщі, Італії, підтримують тісні зв'язки з культурними товариствами інших країн. Музей також постійно проводить літературні та музичні вечори, презентації нових видань, творчі зустрічі з письменниками та науковцями.

Для проведення навчальних занять з учнями у музеї працюють два лекторії (літературознавчий та народознавчий), розроблено план етнографічної роботи з учнями училищ та коледжів. Щороку музей присуджує премію імені Івана Котляревського за кращий учнівський поетично-гумористичний твір, що сприяє популяризації відвідування музею, допомагає дітям найкраще пізнати історію рідного краю [45, с. 43].

Ще одним важливим напрямом роботи музеїв вважає пропаганду творчого доробку сучасних полтавських митців, надаючи виставкові площі молодим полтавським талантам — художникам, майстрам ужиткового мистецтва, колекціонерам.

Літературно-меморіальний Музей видатного письменника-демократа Володимира Короленка розпочинає свою діяльність у 1928 році з виставки «Життя і творчість Володимира Короленка», організованої з нагоди 75-річчя від дня народження письменника. На основі цієї виставки у 1940 році було створено музей, завідувачкою якого стала донька письменника Софія Володимирівна.

Музейна експозиція містить понад 10 тис. експонатів, серед яких особисті та родинні речі письменника, об'ємна бібліотека, картини, рукописи циклу сибірських оповідань, «Історії мого сучасника». Науково-дослідна робота музею спрямована на дослідження епохи, творчості та біографії письменника, пошуки предметів та фактів. Літературно-меморіальний музей В. Г. Короленка пропонує увазі відвідувачів оглядову і тематичні екскурсії по експозиції музею, різноманітні науково-освітні заходи за творами Володимира Короленка та з народознавчої тематики, літературно-музичні вечори, творчі зустрічі у літературній вітальні музею.

Музей видатного класика української літератури, Панаса Мирного знаходиться в будівлі, в якій власне жив і працював Панас Рудченко на початку ХХ століття. Робота по створенню музею розпочалася ще перед Другою світовою війною. Однією з перших, хто подарував музейні експонати, була Рудченко Олександра Михайлівна, вдова письменника [50, с. 62].

Дату заснування музею пов'язують із липнем 1940 року, перша експозиція локалізувалася у двох кімнатах будинку. З дозволу родини письменника виставлялись книги, рукописи творів, фотографії, особисті речі Панаса Мирного. Напередодні Великої Вітчизняної війни найбільш цінні експонати евакуйовують до Уфи. З 1961 року музей займає увесь будинок

письменника. Садиба відновлена майже такою, якою була за життя письменника (площа понад 2 га). У центрі подвір'я стоїть дерев'яний будинок, поруч альтанка, навколо сад, де збереглися дерева, посаджені письменником, за садом — ставок. З 1976 р. садиба — пам'ятка садово-паркового мистецтва. Тут зростають вікові дерева, серед яких — два дуби, яким близько 300 років. Близько тисячі речей, книг, фотографій і документів розміщені у 7 кімнатах: передпокої, вітальні, кабінеті письменника, їдальні, кімнаті дружини, дитячій і господарській [43, с. 122].

У 1967 році при обласному управлінні внутрішніх справ було засновано Музей історії органів внутрішніх справ Полтавської області. Він став одним з перших музеїв міліції ССРСР. 23 вересня 1989 року з нагоди 46-ї річниці визволення Полтави від німецько-фашистських загарбників музей отримав окреме приміщення — міський особняк 1890 року, що належить до архітектурних пам'яток Полтави. У 1992 році музей отримав звання народного.

Експозиція музею розміщується в чотирьох залах загальною площею 198 м², а фонди музею становлять більш ніж три тисячі експонатів: документи, фотокартки, зразки вогнепальної та холодної зброї, особисті речі ветеранів органів внутрішніх справ. Експозиція містить майстерно виготовлені діорами, художні макети. Відвідувачів вражає оригінально оформлений інтер'єр та унікальне розміщення наочності. Поряд з музеєм, на перехресті вулиць Пушкіна та Дмитра Корняка, знаходиться меморіальний комплекс «Полеглим захисникам правопорядку Полтавщини». До його складу входять діюча каплиця, скульптура Архистратига Михаїла, Стела Пам'яті, створені 1999 року архітекторами С. Шевченком, М. Карюком, О. Снежкіним, скульптором В. Білоусом.

Один із перших стаціонарних музеїв міста — Музей історії Полтавської битви, відкритий за ініціативи відомого краєзнавця І. Павловського з нагоди 200-річного ювілею баталії у червні 1909 року. В роки громадянської війни після кількох пограбувань музей тимчасово припиняє свою діяльність.

Відновлює її 23 вересня 1950 року в будівлі колишнього військового госпіталю ветеранів останньої російсько-турецької війни 70-х років XIX століття. Новітня музейна збірка поповнювалась експонатами з Полтавського краєзнавчого музею, Київського історичного та художнього музеїв, Артилерійського історичного музею Ленінграда, Ермітажу. В дев'яти експозиційних залах представлені безцінні історичні реліквії: холодна і вогнепальна зброя, медалі, монети, живописні полотна, портрети, ікони, гравюри, бойові прапори, обмундирування, старовинні книги, карти, грамоти та інші історичні документи першої половини XVIII століття.

Музей авіації і космонавтики заснований у 1987-1988 роках за ініціативою академіка В. Глушка. Грунтовна пошукова робота зі збору експонатів тривала до 2001 року — часу офіційного відкриття музею. За допомогою спеціалістів науково-виробничого об'єднання ракетно-космічного профілю «Машинобудування», КБ та Н ВО «Південне», Центру підготовки космонавтів ім. Ю. Гагаріна вдалося сформувати унікальну музейну збірку — майже 4 тис. експонатів та науковий архів з 10 тис. одиниць збереження.

У музеї зібрані унікальні матеріали, присвячені найвидатнішим подіям в аерокосмічній науці й техніці в Україні і в світі, а також у життєвому шляху та творчій спадщині визначних діячів у галузях авіації та космонавтики. Значне місце в експозиції відведено уродженцям Полтавщини та людям, діяльність яких, пов'язана з нашим краєм, висвітлена наукова спадщина Ю. Кондратюка. Відображено внесок земляків у перемогу у роки Великої Вітчизняної війни, зокрема розповідається про операцію «Френтик». Розповідається про участь України у міжнародних космічних проектах. Розробку проекту меморіального музею розпочинали заслужений художник України В. М. Батурін, О. П. Білецький [31, с. 57].

Концепцією музею передбачався хронологічний метод у створенні експозиційних розділів, у кожному з яких мали просліджуватися дві паралельні лінії: повітроплавання й авіація і ракетна техніка та космонавтика.

Крім того, не відмовилися й від «меморіальності» в експозиції, оскільки вважали, що музей має бути присвяченим не тільки, а вірніше, навіть не стільки історії авіаційної та ракетно-космічної техніки, скільки творцям цієї техніки – вихідцям з Полтавщини й тим, хто вважав наш край «Вітчизною душі своєї...»

Тому експозиційних залах повноправно сусідять зразки, макети, моделі авіаційної, ракетної та космічної техніки і меморіальні розділи: фрагменти робочих кабінетів, особисті речі, фотографії, документи вчених, конструкторів, льотчиків, космонавтів. Експозиційні розділи містяться в шести залах. Вони присвячені внеску вчених, конструкторів, спеціалістів, пов'язаних з Полтавщиною. Матеріали ознайомлюють із роками навчання, працею, генеалогічними та іншими зв'язками вчених, їх внеском у розвиток аерокосмічної науки і техніки з XVIII ст. до сьогодення: Засядька О. Д., Кованька О. М., Котельникова Г. Є., Кондратюка Ю. В. (Шаргея О. Г.), Победоносцева Ю. О., Кисенка М. С., Челомея В. М. та багатьох інших.

Фондові колекції налічують майже 4 тис. експонатів, архівні — понад 10 тис. одиниць, зібрані бібліотека, негатека, відео- та інші матеріали. Серед експонатів основного фонду є предмети, що становлять значну історичну цінність.

8 серпня 2009 року на підставі наказу Начальника військ зв'язку Збройних Сил України на базі 179 об'єднаного навчально-тренувального центру військ зв'язку Збройних сил України було закінчено створення Музею військ зв'язку. Експонати, зібрані в Музеї, розміщені у критому приміщенні та на відкритому майданчику загальною площею 400 м².

Особливий інтерес для відвідувачів Музею представляє площадка радіорелейних, тропосферних та космічних станцій. Розгорнута на цій площадці станція космічного зв'язку здатна забезпечувати зв'язок через системи зв'язку, які знаходяться на навколоземних орбітах. Ці космічні системи зв'язку відрізняються великою швидкістю та якістю інформації, що приймається та передається.

На площадці, де розміщені радіостанції малої та середньої потужності, розгорнута радіостанція для радіозв'язку з миротворчими контингентами по підтриманню миру та стабільності в Ліберії та Косово, республіці Сербія. Відвідувачам музею надана можливість реально бути присутніми під час роботи цієї радіостанції щодо забезпечення реальних зв'язків .

В ангарі закритого типу розміщені зразки техніки зв'язку, починаючи з часів Другої світової війни і до теперішнього часу, історичні документи створення навчального центру, макетований фрагмент бойових дій Другої світової війни, відтворена землянка командира партизанського загону, стенди з інформацією та фотоматеріалами про частини військ зв'язку сучасних ЗС України.

В командирській землянці знаходяться копії документів, фотографії, зразки форми одягу та екіпіровки військовослужбовців, засоби зв'язку, що застосовувались за часів Радянського Союзу. Огляд землянки супроводжується мелодіями воєнних часів.

За роки Другої світової війни більше трьохсот воїнів зв'язківців були удостоєні найвищої державної нагороди СРСР – Золотої Зірки Героя. В Музеї представлені чотири погруддя воїнів-зв'язківців, серед яких жінка-радист Олена Стемпковська. Осблива увага приділяється національно-патріотичному вихованню при проведенню екскурсій для учнів міста чи області. Демонстрація казармених приміщень та учбових класів, зброї, бойової техніки зв'язку, місць для проведення занять зі стройової та фізичної підготовки — основна складова цього процесу.

Відвідувачі за бажанням можуть навчитися прийомам стройової підготовки та фізичним вправам, а також мають можливість реально попрацювати на техніці зв'язку, ознайомитись з її технічними характеристиками. Для учнів 10-11 класів пропонуються тематичні екскурсії з питань курсу фізики «Радіозв'язок та радіомовлення» з демонстрацією різних видів радіосигналів, способів керування сигналами радіопередавача.

У музеї демонструються можливості бойової техніки радіозв'язку: дальність зв'язку, способи передачі інформації, порядок встановлення радіозв'язку, особливості прийому та передачі бойових радіограм, ведення технічної документації під час сеансу радіозв'язку [51, с. 3].

Особливий інтерес у відвідувачів музею викликає дитяча колективна радіоаматорська станція. Для роботи на ній запрошують дітей військовослужбовців навчального центру та учнів шкіл міста. Під час проведення зв'язків з радіоаматорами всього світу діти поглиблюють свої знання в географії, іноземних мовах, беруть участь в змаганнях з радіозв'язку.

Музей-садиба І. П. Котляревського створений відповідно до ескізу Т.Г. Шевченка, з нагоди 200-річчя з дня народження поета. У меморіальному комплексі, розташованому у центрі міста Полтава, представлено погруддя І. П. Котляревського роботи народної художниці України Галини Кальченко, батьківську хату поета, колодязь-журавель, повітку та комору.

Будинок поета представляє собою типове українське помешкання початку дев'ятнадцятого століття, містить п'ять невеликих кімнат: кабінет письменника, вітальню, опочивальню, світлицю та кухню. У цьому будинку були написані «Енеїда», п'єси «Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник». Вздовж кабінету господаря та вітальні під самою стелею— автентичний сволок, на якому кирилицею вирізьблено: «Создася дом сей во имя отца и Святого Духа. Аминь. Року 1705 месяца Августа 1». За спогадами сучасників І. П. Котляревського максимально точно відновлений інтер'єр будинку, де зберігаються меморіальні речі, нагороди письменника, рукописні сторінки творів, а також предмети дворянського побуту поч. ХІХ століття.

Працівниками музею влаштовуються сюжетно-тематичні екскурсії «В гостях на Івановій горі»: театралізовані вистави за участю Івана Котляревського, його літературних персонажів з пригощанням полтавськими галушками. На території колишнього міського цвинтаря, обабіч Кобеляцького чумацького шляху— могила поета 1838 року (парк ім. І.

Котляревського). Зазначені об'єкти занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України в статусі пам'ятки національного значення [46, с. 154].

Художній музей Полтави ім. М. Ярошенка бере свій початок 27 квітня 1919 року, коли в маєтку поміщика В. Балюбаша було відкрито картинну галерею. Основу музейної збірки склала колекція відомого художника-передвижника, уродженця Полтави М. Ярошенка, ім'я якого за рішенням Полтавської міської ради носить музей з серпня 2008 року. До музейної збірки потрапили понад сто картин і етюдів М.Ярошенка, націоналізовані приватні збірки князів Кочубеїв (Диканька), Галаганів (Сокиринці), Рєпніних (Яготин) та графів Капністів (Обухівка) [23, с. 11].

В музеї налічується понад 9 тисяч експонатів. Перший поверх галереї мистецтв займає експозиція дитячої творчості ім. Саші Путрі. Перлинами музейної збірки є: бінарний портрет Василя та Марфи Кочубеїв, Плащаниця XVIII ст., ікона українських іконописців Боровиків «Архистратиг Михаїл», твори Катерини Білокур, Клари Петерс, Мельхіора де Гондекутера, Франческо Гварді, Жана Батиста Грьоза, Іллі Рєпіна, Івана Шишкіна, Василя Полєнова та Івана Мясоедова. У двох окремих залах експонуються 55 живописних картин Миколи Ярошенка.

У залі дитячої творчості представлено роботи полтавської художниці Саші Путрі та мобільну експозицію, де переважно представлені дитячі роботи. Другий поверх Галереї мистецтв займає виставкова зала із оснащенням для тимчасових виставок, зимовий сад та прес-центр.

2.2. Емпіричне дослідження місця та значення музеїв Полтавщини у соціокультурному житті регіону.

Соціальне дослідження проводилося для вивчення особливостей музейної аудиторії та визначення основних проблеми у функціонування музеїв, окреслення пріоритетних шляхів розвитку музейної мережі та оптимізації музейного туризму регіону. Анкетування передбачає опитування

за чітко поставленими питаннями. Метою проведеного анкетування було виявлення інтересів та уподобань мешканців Полтавської області у сфері музеїв, основних проблем та перепон у системі взаємодії музеї-відвідувачі (анкета наведена у додатку Б).

Проведене нами соціальне дослідження складалося з трьох етапів:

1. Теоретико-аналітичний – аналіз наукових праць в галузі музейного туризму, дослідження сучасного стану та перспектив розвитку музейної мережі Полтавської області.

2. Емпіричне дослідження-розробка та проведення анкетування з метою виявлення фактичного місця та значення музеїв Полтавщини у соціокультурному житті регіону.

3. Аналітико-рефлексивний – аналіз проведеного анкетування, окреслення основних перешкод та перспектив розвитку музейного туризму, на основі проведеного дослідження. Розробка туру вихідного дня з метою популяризації музейного туризму, створення позитивного іміджу музеїв.

Опитування проводилося у місті Полтава та області (сmt. Диканька, Опішня, м. Кобеляки, Решетилівка, Миргород, села Андріївка Машівського району, Бурімка Семенівського району, Кунцеве Новосанжаоського району, Лазірки Оржицького району). Таким чином, у дослідженні взяли участь мешканці міст та сільське населення, що збільшує об'єктивність дослідження та підвищує вірогідність отриманих результатів. Опитування проводилося методом паперових анкет у період з 1 вересня по 20 грудня 2020 року. Анкетуванням було охоплено 260 чоловік, з них 130 чоловіків та 130 жінок. Вік респондентів охоплював широкий діапазон – від 18 до 60 років.

У гендерному питанні маємо таке спостереження: систематично відвідують музеї 73% жінок та 48% чоловіків. Переважна більшість (86%) респондентів позитивно ставляться до музеїв і 14% мають нейтральне ставлення.

Метою відвідування музеїв більшість респондентів зазначили отримання нових вражень (47%), бажання дізнатися щось нове (23%) та проведення вільного часу з користю – 20% опитаних.

Аналізуючи відповідь на питання «Які форми роботи музеїв більше приваблюють відвідувачів», варто зазначити, що більшість віддають перевагу традиційним формам роботи 38%, 24% респондентів надають перевагу віртуальному музею, дещо менше – інтерактивним формам роботи (8%), лекторіям (12%) та майстер-класам (18%) (Рис. 2.1.)

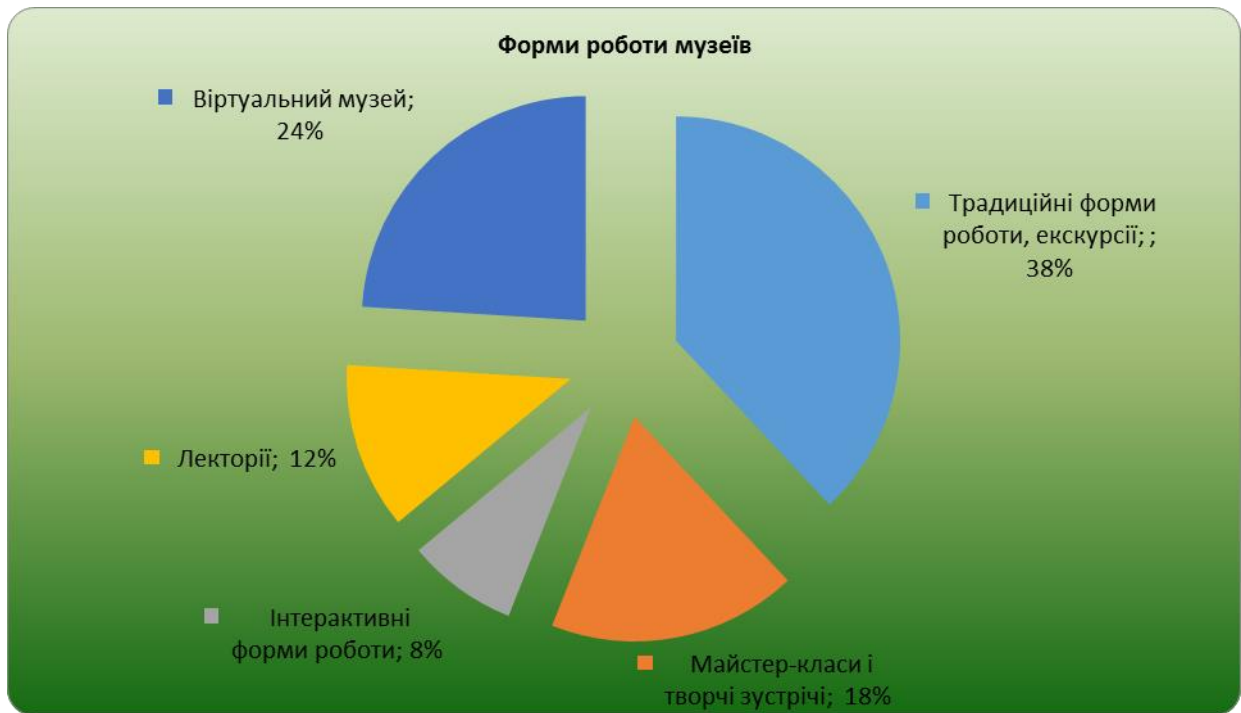

Рис. 2.1. Аналіз форм роботи музеїв, яким віддають перевагу сучасні відвідувачі.

Варто зазначити, що більшість опитуваних інформацію отримують в основному із соціальних мереж, а також від друзів, значно менше із сайтів музеїв чи реклами (Рис.2.2.).

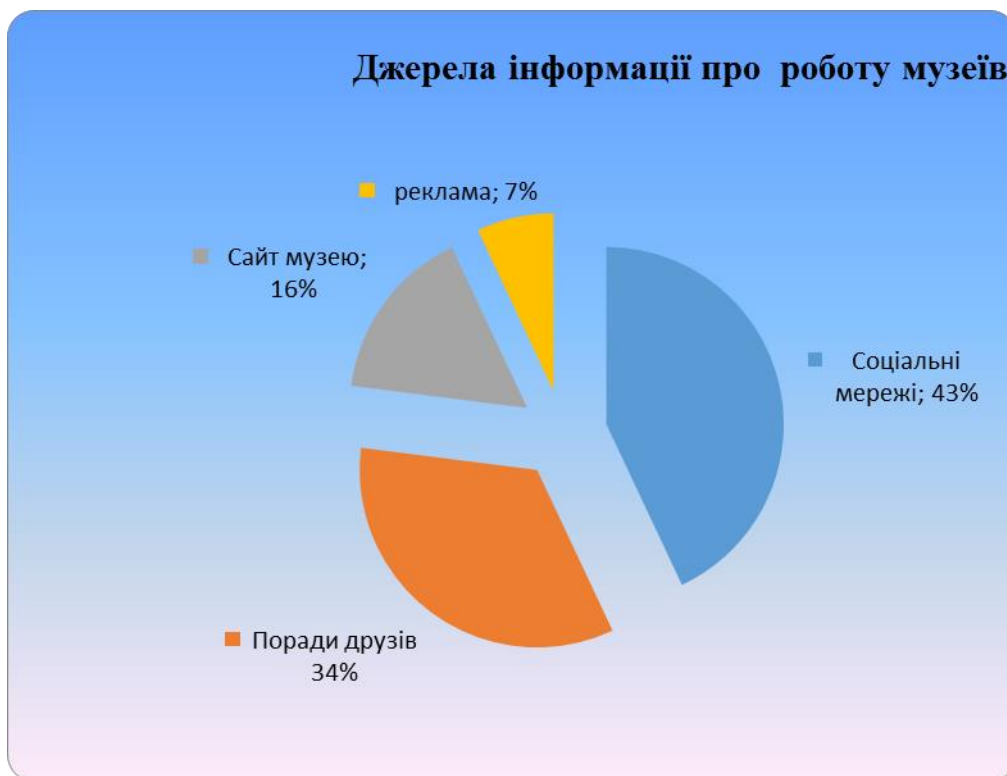

Рис. 2.2. Аналіз основних джерел інформації про роботу музеїв.

В той же час, всі респонденти вказують на важливе значення музеїв у розширенні кругозору, формуванні освіченості сучасної людини, навчанні та соціальній інтеграції особистості.

Серед причин, що є перепорою у відвідуванні музеїв, більшість опитуваних називають відсутність вільного часу та відсутність інформації про музеї (рис.2.3.)

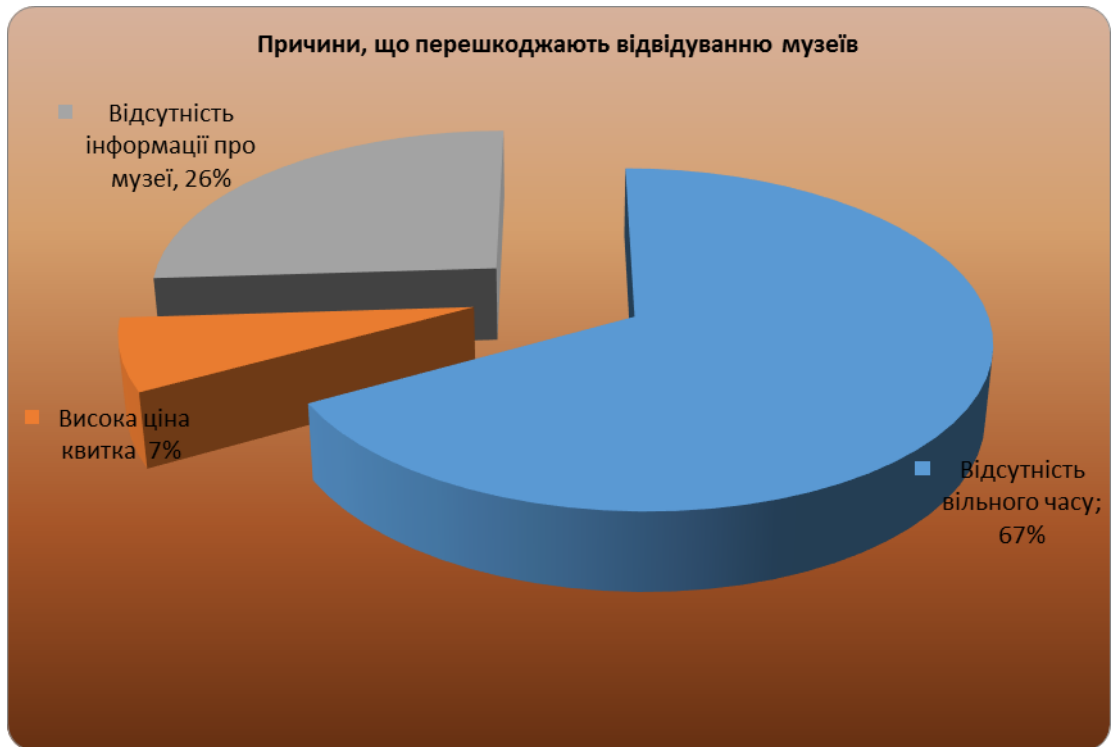

Рис. 2.3. Аналіз основних причин, що перешкоджають частіше відвідувати музеї

Жоден із опитуваних не відвідав усіх музеїв у м. Полтава, в той час як 67% респондентів відвідали 5-7 музеїв, 33% – назвали лише 2-3 музеї.

Нині можна виділити основні пріоритетні напрями необхідні для стабільного розвитку музейної справи, а саме: законодавче врегулювання нормативно-правової бази, пов'язаної з діяльністю музеїв, музеїв-заповідників; зміцнення матеріально-технічної бази музеїв, вирішення питань фінансування галузі, удосконалення науково-аналітичного та інформаційно-методичного забезпечення музейної справи, комп'ютеризація основної музейної діяльності, створення Державного реєстру національного культурного надбання, розбудова музейної галузі у відповідності з сучасними вимогами, налагодження зв'язків з непрофільними організаціями.

Враховуючи результати проведеного дослідження, з метою популяризації музейного туризму, залучення музейної мережі Полтавської області до індустрії гостинності, нами було розроблено тур вихідного дня по місту та області.

Тур вихідного дня «Полтавщина – перлина України»

З метою популяризації музейних закладів Полтавщини, розвитку туристичної галузі регіону нами був розроблений дводенний тур вихідного дня «Полтавщина-перлина України», який має комплексний характер, об'єднуючи в собі елементи культурно-етнографічного та музейного туризму. Він може бути запропонований для жителів Полтавської області, мешканців інших регіонів та іноземців.

Тур, який проходить за маршрутом Полтава-Диканька-Опішня-Гоголево-Полтава, включає два блоки – перший день “Полтава історична”, другий день – “Гоголевими стежками”. У перший день заплановано пішу екскурсію містом Полтава (кругла площа, вул. Соборності), відвідування музею садиби І. П. Котляревського, краєзнавчого музею, пам’ятника Марусі Чурай, пам’ятника І. Мазепі, та відомого пам’ятника галушці. Таким чином, туристичний маршрут забезпечує ознайомлення з кращими історичними та музейними пам’ятками регіону, естетичну та емоційну насолоду, відпочинок, а робота екскурсорода дає можливість отримати необхідний обсяг інформації та уникнути емоційної втоми.

Другий день передбачає виїзд із Полтави за маршрутом: “Гоголевими стежками”: Полтава-Диканька-Опішня-Гоголево-Полтава, та включає огляд Тріумфальної арки, Свято-Миколаївської церкви, пам’ятки природи “Кочубеївські дуби” (сmt. Диканька), відвідування музею гончарства у сmt. Опішня, національного музею-заповідника М. В. Гоголя.

Загальний кілометраж дводенного туру становить 241,3 км. Важливо зазначити, що тур вихідного дня “Полтавщина – перлина України” розрахований на весняно-літній період, схема маршруту туру відображена на рисунку.

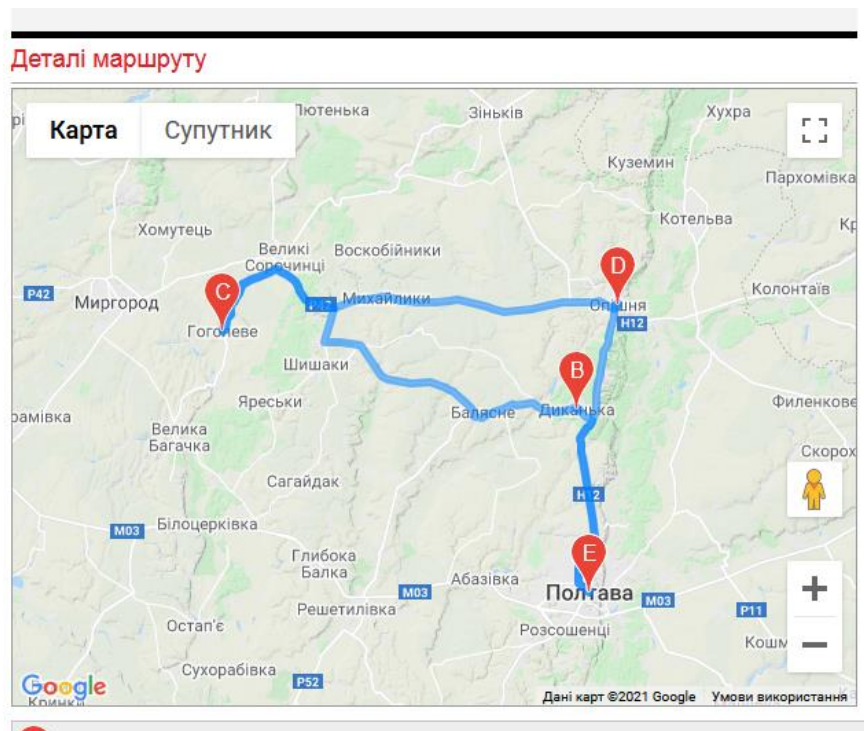

Рис. 2.1. Схема екскурсійного маршруту «Полтавщина – перлина України» [розроблено автором]

Розміщення туристів передбачено у готелі “Європлюс”, що знаходиться на вул. Маршала Бірюзова. Готель пропонує двохмісні номери стандарт вартістю 300 грн.

Якщо загальна кількість учасників туру становитиме 20 осіб, то вартість доби перебування в готелі становитиме 3000 грн.

Транспортні послуги, при організації туру вихідного дня «Полтавщина-перлина України», надаватиме водій-власник автобусу Mercedes Benz 411CDi «Sprinter» 2,1 CDi загальною пасажиромісткістю 20 місць. Споживання дизельного палива такого автобусу становить 15,5 літри на 100 км. При вартості дизельного палива – 27,60 грн. за 1 л

[Ціни на дизпаливо. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/fuel/dt>. (дата звернення: 12.02.2021)], витрати на паливо з урахуванням довжини маршруту в 251,1 км складатимуть близько 1100 грн (табл. 2.2.1).

Таблиця 2.2.1

Відстані між населеними пунктами туру вихідного дня «Полтавщина-перлина України» [складено автором]

Дні	Назва населених пунктів	Фактичний кілометраж за маршрутом туру «Полтавщина-перлина України», км
1-й день	м. Полтава	10
2-й день	м.Полтава-сmt. Диканька	30,1
	сmt. Диканька-сmt. Опішня	20
	сmt. Опішня-с. Гоголево	96
	с. Гоголево-м. Полтава	95
Всього		251,1

Для визначення вартості туру вихідного дня «Полтавщина-перлина України» на одного туриста необхідно провести калькуляцію його собівартості, яка складатиметься із заробітної плати екскурсовода, оренди автобусу, вартості проживання в готелі, витрат на обслуговування під час екскурсій, витрат на страховку (табл. 2.2.2).

Розрахунки витрат (V_c), які припадають на одного туриста визначаються за формулою 1:

$$V_c = \frac{C_m}{Z_a}, \quad (1)$$

де C_m – собівартість маршруту;

Z_a – завантаженість екскурсійного автобуса, осіб.

Таблиця 2.2.2

Калькуляція собівартості туру вихідного дня «Полтавщина-перлина України»
(складено автором)

Показники	Полтава-Диканька- Опішня-Гоголево- Полтава (251,1 км)
Заробітна плата екскурсовода, грн.	600
Оренда автобуса, грн.	2600
- в тому числі витрати на дизпаливо (15,5л на 100 км), грн.	1100
Вартість проживання в готелі за одну добу із сніданком	4500
Екскурсія з театралізованим дійством (с. Гоголево)	6000
Податок на прибуток (18%), грн.	2500
Витрати на страховку, грн.	60x20 = 1200
Собівартість маршруту, грн. (C_m)	17 400

Розрахунки показали, що собівартість туру вихідного дня «Полтавщина-перлина України» становить 17 400 грн. Таким чином, вартість туру для одного туриста буде становити – 870 грн. У вартість туру входить сніданок у готелі та не враховано витрати на обід.

Програма туру схарактеризована в таблиці 2.2.3

Таблиця 2.2.3

Програма туру вихідного дня «Полтавщина-перлина України» [складено автором]

День туру	Організаційні заходи туру
-----------	---------------------------

1	2
1-й день	<p>9.00 – збір групи, м. Полтава, Кругла площа. Пішохідна екскурсія містом, огляд пам’ятника Марусі Чурай, І. Мазепі.</p> <p>10.00-11.30 – Екскурсія до краєзнавчого музею</p> <p>11.45-13.30 - екскурсія до музею садиби І. Котляревського, пам’ятника галушці.</p> <p>14.00 - обід</p> <p>15.00 – екскурсія у музей Полтавської битви, Хрестовоздвиженський монастир</p> <p>18.30 – поселення у готелі, відпочинок</p>
2-й день	<p>8.00: сніданок</p> <p>8.30 – виїзд до Диканьки.</p> <p>9.00 - Огляд Триумфальної арки, Святовоздвиженської церкви, огляд пам’ятки природи “Кочубеївські дуби”</p> <p>11.30 - виїзд групи до смт. Опішня.</p> <p>12.30 – прибуття до смт. Опішня. Обід.</p> <p>13.15. – відвідування музею гончарства.</p> <p>15.30 – виїзд групи до с. Гоголево</p> <p>16.45 – прибуття до с. Гоголево. Екскурсія в Національний музей заповідник М. В. Гоголя, театралізоване дійство.</p> <p>19.00- виїзд до м. Полтави.</p> <p>20.00 – прибуття до м. Полтави</p>

Обираючи маршрут та розробляючи програму туру, ми керувалися наступними принципами:

- унікальність історико-культурних об’єктів,;
- атрактивність – доповнення основних цільових історико-культурних та сакральних занять додатковими – піші прогулянки історичною частиною міста Полтави, екскурсії до визначних історико-культурних об’єктів;
- універсальність, комфортність та доступність – тур призначений осіб

будь-якого віку, забезпечується комфортабельним автобусом, супроводом гідів на всьому маршруті, заявлені в турі послуги належної якості, забезпечується відповідність ціна-якість.

Отже, музейна мережа Полтавської області має багатий історико-культурний, етнографічний, літературно-меморіальний потенціал, захоплюючий своєю унікальністю не лише для українських, але й для зарубіжних туристів.

Висновки до другого розділу

Незважаючи на те, що музейна справа в Україні набула значного рівня розвитку, для неї характерна певна традиційність і навіть консервативність. У світі виникають і успішно функціонують нові типи музеїв: культурні центри, в яких культурно-просвітницька діяльність ведеться за допомогою

творів мистецтва, книг, кіно, театру, аудіовізуальних програм, екскурсій та лекцій. Відвідувачі центрів можуть не лише ознайомитись з основною експозицією та тематичними виставками, але й мати у своєму розпорядженні книги, фільми, слайди, електронні видання та інші джерела, що допомагають знайти відповіді на різноманітні питання. До нових типів музеїв відносяться інтерактивні дитячі музеї з бібліотеками, лабораторіями, кінотеатрами, різноманітними колекціями, у яких відвідувачі є не лише спостерігачами, але й активними дослідниками, а також екомузеї, присвячені людині та її природному та культурному оточенню. На жаль, в Україні таких музеїв поки що немає.

Важливими умовами створення ефективних музейно-педагогічних програм є використання специфічних можливостей експозиції музею, його власних виставок; сучасних психолого-педагогічних методик та інформаційних технологій; професійного досвіду педагогів, аніматорів, музейних працівників, психологів, керівників творчою самодіяльністю. Однією з умов продуктивності музейно-педагогічних програм є наявність правильно підібраних методичних матеріалів та постійний моніторинг аудиторії педагогом або керівником проекту.

Музейні заклади Полтавщини займають помітне місце серед світової музейної мережі. Значний досвід щодо надання культурно-духовних послуг населенню накопичив Краєзнавчий музей ім. В. Кричевського, літературно-меморіальний музей ім. Котляревського, літературно-меморіальний музей ім. В.Г. Короленка, літературно-меморіальний музей Панаса Мирного, Музей історії органів внутрішніх справ Полтавщини, Музей історії Полтавської битви, Музей авіації і космонавтики, Музей військ зв'язку збройних сил України, Музей-садиба І.П. Котляревського, Художній музей ім. М. Ярошенка

Емпіричне дослідження місця та значення музеїв Полтавської області у соціальному та культурному житті регіону показало, що всі респонденти вказують на важливе значення музеїв у розширенні кругозору, формуванні

освіченості сучасної людини, навчанні та соціальній інтеграції особистості. Більшість опитуваних звертає увагу на доцільності використання традиційних форм у роботі музею, у поєднанні з інтерактивними, лекторіями, майстер-класами та творчими зустрічами, віртуальними музеями. Отже, Полтава має потужний історико-культурний потенціал, який не використовується належним чином для популяризації історичних знань як всередині країні так і на світовому рівні.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження, можемо сформулювати наступні висновки:

1. Обґрунтовано класифікацію та напрямки роботи музеїв. Музеї класифікують за профілем, типом, адміністративно-територіальними ознаками, за належність (юридичним статусом). Однією з найважливіших категорій класифікації виступає профіль музею, тобто його спеціалізація. Основною ознакою класифікації тут є зв'язок музею з конкретною наукою або видом мистецтва, технікою, виробництвом та його галузями. Цей зв'язок простежується у складі фондів музею, в тематиці його наукової, експозиційної і культурно-освітньої діяльності. При цьому зазвичай музеї однієї спеціалізації, тобто одного профілю, об'єднуються у відповідні групи: природничо-наукові, історичні, художні, архітектурні, літературні, театральні, музичні, промислові, сільськогосподарські, педагогічні та музеї науки і техніки. До найважливіших напрямків роботи музеїв можна віднести: науково-дослідну, науково-освітню, експозиційну, видавничу, реставраційну, пам'ятко-охоронну, бібліотечну роботу, комплектування музейних зібрань.

2. Проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку музеїв.

Незважаючи на те, що музейна справа в Україні набула значного рівня розвитку, для неї характерна певна традиційність і навіть консервативність. У світі виникають і успішно функціонують нові типи музеїв: культурні центри, в яких культурно-просвітницька діяльність ведеться за допомогою творів мистецтва, книг, кіно, театру, аудіовізуальних програм, екскурсій та лекцій. Відвідувачі центрів можуть не лише ознайомитись з основною експозицією та тематичними виставками, але й мати у своєму розпорядженні книги, фільми, слайди, електронні видання та інші джерела, що допомагають знайти відповіді на різноманітні питання. До нових типів музеїв відносяться інтерактивні дитячі музеї з бібліотеками, лабораторіями, кінотеатрами, різноманітними колекціями, у яких відвідувачі є не лише спостерігачами, але й активними дослідниками, а також екомuzeї, присвячені людині та її природному та культурному оточенню. На жаль, в Україні таких музеїв поки що немає.

Важливими умовами створення ефективних музейно-педагогічних програм є використання специфічних можливостей експозиції музею, його власних виставок; сучасних психолого-педагогічних методик та інформаційних технологій; професійного досвіду педагогів, аніматорів, музейних працівників, психологів, керівників творчою самодіяльністю. Однією з умов продуктивності музейно-педагогічних програм є наявність правильно підібраних методичних матеріалів та постійний моніторинг аудиторії педагогом або керівником проекту.

3. Схарактеризовано сучасний стан роботи музеїв Полтавської області.

Музейні заклади Полтавщини займають помітне місце серед світової музейної мережі. Значний досвід щодо надання культурно-духовних послуг населенню накопичив Краєзнавчий музей ім. В. Кричевського, літературно-меморіальний музей ім. Котляревського, літературно-меморіальний музей ім. В. Г. Короленка, літературно-меморіальний музей Панаса Мирного, Музей історії органів внутрішніх справ Полтавщини, Музей історії Полтавської битви, Музей авіації і космонавтики, Музей військ зв'язку збройних сил України, Музей-садиба І. П. Котляревського, Художній музей ім. М. Ярошенка

4. Проведено емпіричне дослідження місця та значення музеїв Полтавщини у соціальному та культурному житті регіону. Всі респонденти вказують на важливе значення музеїв у розширенні кругозору, формуванні освіченості сучасної людини, навчанні та соціальній інтеграції особистості. Більшість опитуваних звертає увагу на доцільності використання традиційних форм у роботі музею, у поєднанні з інтерактивними, лекторіями, майстер-класами та творчими зустрічами, віртуальними музеями. Отже, Полтавщина має потужний історико-культурний потенціал, який не використовується належним чином для популяризації історичних знань як всередині країни так і на світовому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аартс Г. Що таке музей? *Музей: менеджмент і освітня діяльність*. Львів : "Літопис", 2009. С. 16–22.
2. Абросімова С. Академік Д. І. Яворницький і розвиток музейної справи в Україні (з нагоди 150-річчя Дніпропетровського історичного музею ім. Д. Яворницького). *Київська старовина*. 2000. № 1. С. 97-105.
3. Азар В.И. Экономика туристского рынка. М., 1998. 274 с.
4. Аартс Г. Що таке музей? *Музей: менеджмент і освітня діяльність*. Львів : "Літопис", 2009. С. 16–22.
5. Алексєєнко А.О. Сучасні вимоги до оформлення експозиції науково-технічної документації при проведенні архівних заходів. *VI Луцьовські читання Сучасна музейна експозиція: вимоги часу та нові можливості* (до 60-річчя заснування Пархомівського художнього музею імені А. Ф. Луцьова) Матеріали науково-практичного семінару 27 березня 2015 р. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 192 с.
6. Ахметова Л. Факторы влияния на музейную аудиторию. *Музей* 2008. №2. С. 77.
7. Балабанов И.Т. Экономика туризма: учеб. Пособие. М.: Финансы и статистика, 2003. 176 с.
8. Белофастова Т.Ю. Педагогічні засади діяльності музею як соціально-культурного центру: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.06 / Таїсія Юрїївна Белофастова. - Київ: Б.в., 2003. – 23с.
9. Белофастова Т. Актуальні проблеми реалізації культурно-просвітнього потенціалу сучасних музеїв. *Вісник КНУКіМ: зб. наук. праць*. – Вип. 6. – К., 2002. – С. 160–167.
10. Бокотей А. А. Інноваційні впровадження в природничих музеях Швейцарії та Австрії. *Наукові записки Державного природознавчого музею*. Львів. 2014. Вип. 30 С. 41–50
11. Боголюбов В.С. Экономика туризма. М.: Академия, 2005. 192 с.

12. Грачева О. Ю. Организация туристического бизнеса технология создания турпродукта. М.: Научный вестник, 2007. 213 с.
13. Гузій Р. Ф. 80-річчя Полтавського краєзнавчого музею. *Український історичний журнал*. 1971. № 10. С. 156-157.
14. Вайдагер Ф. Загальна музеологія: Посіб. Пер. з нім. мови В. Лозинський. Львів: Літопис, 2005. 630 с.
15. Закон України «Про охорону культурної спадщини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>.
16. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1626-15>.
17. Звід пам'яток історії та культури України: Полтавська область. Полтава : Полтавський літератор, 2008. Комсомольська міська рада / уклад. О. Б. Супруненко. 148 с.
18. Галян Г. Дім Василя Кричевського як вияв національної ідентичності. *Край*. 2013. Лют. (№ 106). С. 11-12.
19. Галян Г. Полтавський земський дім (краєзнавчий музей) і родина Кричевських. Полтавський краєзнавчий музей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток: збірник наукових статей 2004 р. / Управління культури Полтавської облдержадміністрації, Полтавський державний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка, Полтавський краєзнавчий музей; редкол. Ю. В. Волошин. Полтава : Дивосвіт, 2005. С. 551-567.
20. Капустіна Н. Статистичний аспект науково-просвітницької діяльності музею. Роль музеїв у культурному просторі України й світу: стан, проблеми, перспективи розвитку музейної галузі: *Збірник матеріалів загальноукраїнської конференції з проблем музеєзнавства, присвяченої 160-річчю заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького*. Випуск 11. – Д.: АРТПРЕС, 2009. – 608 с.

21. Караманов В.О. Методичні аспекти розробки упровадження музейно-педагогічних програм і проєктів в освітньому просторі України. *Матеріали Другої науково-практичної конференції “Музейна педагогіка - проблеми, сьогодення, перспективи”* Київ, 25-26 вересня 2014 р. 287с.
22. Карпов В.В. Соціологія музею у контексті парадигми музейної діяльності. *Нові нерівності – нові конфлікти: шляхи подолання: тези доповідей та виступів учасників III Конгресу Соціологічної асоціації України* Харків: Харківський нац. ун-т ім. В.Н Каразіна, 2017. с. 400-401.
23. Климишин О. С. Освітні аспекти природничо музейної комунікації. *Наукові записки Державного природознавчого музею*. Львів. 2015. Вип. 31. С. 15–22. 7.
24. Кудря С. До вирішення проблем – спільний підхід. *Вісті*. 28 серпня 2015. С. 2.
25. Ключко Ю. Теоретичні засади освітньої діяльності сучасних музеїв. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв* Серія: Музеєзнавство і пам'яткознавство 2018. №2 С. 11 – 20
26. Козаченко О.О. Музей як соціокультурний феномен: основні трансформаційні тенденції. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. Випуск 16. 2014. С. 217-229
27. Ковальчук Є. І. Актуальні теоретичні питання сучасного музеєзнавства: музеєфікація пам'яток сакрального мистецтва. *Волинський музейний вісник*. Наук. зб. Луцьк : МП "Пульс", 2010. Вип. 2. С. 8–12.
28. Котлер Н. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів. К.: ВД "Стилос, 2010. 528с.
29. Кифяк В.Ф. Організація туризму: навч. посіб. Чернівці: Книги – XXI, 2008. –343 с.
30. Коваль М. Доля цінностей української культури або залишковий принцип евакуації. *Українська культура*. 1994. № 9/10. С. 30-31.

31. Маричевська О. Український архітектурний модерн Василя Кричевського : 100-річчя з часу спорудження будинку Полтавського земства. *Образотворче мистецтво*. 2003. № 4. С. 56-57
32. Місія та можливості музею на сучасному етапі : Всеукраїнська наукова конференція до Міжнародного дня музеїв (Харків, 25 травня 2007 р.). Доповіді та матеріали. Харків : Золоті сторінки, 2008. 104 с.
33. Мокляк В. Джерела до історії Полтавського краєзнавчого музею. *Титульний етнос: здобутки, втрати : збірник статей*. Полтава-Опішне : Дивосвіт, 2002. С. 52-61.
34. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв. Посібник. Під редакцією: В. Великочого, Н. Гасюк. Авторський колектив: П. Прищепа О. П. Основи музеєзнавства : навч.-метод. посібн. Рівне : Б. в., 2006. 104 с.
35. Полтавський краєзнавчий музей: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток: збірник наукових статей. *Департ. культури і туризму Полтавської ОДА.* Полтава : Дивосвіт, 2018. 688 с.
36. Полтавський краєзнавчий музей отримав своє... ім'я. *Полтавська думка*. 2013. 10 жовт. (№ 41). С. 1.
37. Полтавський краєзнавчий музей: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток: збірник наукових статей. Випуск XII / ПКМВК. Полтава: Дивосвіт, 2017. 628 с.,
38. Полтавський краєзнавчий музей: збірник наукових статей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. Випуск XI / Редкол.: Волошин Ю. В., Киридон А. М., Мокляк В. О. та ін. Полтава : Дивосвіт, 2016. 456 с.
39. Полтавський археологічний збірник: збірник наукових праць / Центр охорони та досліджень пам'яток археології управління культури Полтавської облдержадміністрації; ред. О. Б. Супруненко. Полтава: Полтавський літератор, 1993. Ч. 1 : Пам'яті Г. О. Сидоренко (1918-1984). 1993. 136 с.;

40. Полтавщина – земля моя свята. Збірник кращих матеріалів VII обласної краєзнавчої конференції учнівської молоді / Полтавський обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді. Полтава: тов “Фірма “техсервіс”, 2016. 235с.
41. Прищепя О. П. *Основи музеєзнавства : навч.-метод. посібн.* Рівне: Б. в., 2006. 104 с.
42. Романчук А.В. Музейный туризм: учеб.-метод. Пособие.СПб.: СПб гос. ун-т, 2010. 46 с.
43. Рутинський М. Й. Музеєзнавство: навч. посіб. К.: Знання, 2008. 428с.
44. Сошнікова О. Предметно-експозиційний простір як провідна форма музейної комунікації. *VI Луцьовські читання Сучасна музейна експозиція: вимоги часу та нові можливості* (до 60-річчя заснування Пархомівського художнього музею імені А. Ф. Луцьова) Матеріали науково-практичного семінару 27 березня 2015 р. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 192 с.
45. Старожитності Лівобережного Подніпров’я – 2019: збірник наукових праць. До 80-річчя В. П. Андрієнка / Центр пам’яткознавства НАНУ країни і УТОПІК; ПКМ імені Василя Кричевського; [редкол.: Ковальова І. Ф., Кулатова І. М., Михайлина Л. П. та ін.]. Київ; Полтава : Дивосвіт, 2018. 160 с.
46. Старожитності Лівобережного Подніпров’я – 2017: збірник наукових праць. Пам’яті М. Я. Рудинського (1887 – 1958) / Центр пам’яткознавства НАН України і УТОПІК; Інститут археології НАН України; ПКМ ім. Василя Кричевського; ЦОДПА. К. : Центр пам’яткознавства НАН України і УТОПІК, 2017. 168 с.
47. Салата О. О. *Основи музеєзнавства: навчально-методичний посібник.* Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 164 с.
48. Скрипник Г. А. З історії етнографічних експозицій музеїв України. *Народна творчість та етнографія.* 1979. №4. С. 87–92

49. Тригубенко В.В. Скарбниця реліквій, джерело досвіду вітчизняної освіти. *Педагогіка толерантності*. 2000. №2. С. 33-34.
50. Федорова Л. Д. До історії національних форм музейництва в Україні: Київський художньо-промисловий і науковий музей. *Сумська старовина*. 2011. № 33-34. С. 53–70.
51. Фесик К. Невичерпність історичної пам'яті. *Культура і життя*. 2003. 12 листоп. № 36. С. 3.
52. Формування історико-культурного середовища в Полтаві в першій половині XIX століття. Питання історії, науки і техніки. 2015. № 1. С. 65 – 75.
53. Шевченко Віталій Володимирович Музеєзнавство: навч. посіб. для дистанц. навч. *Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини "Україна"*. Інститут дистанційного навчання. К. : Університет "Україна", 2007. 288с.
54. Шуть С. Національно-патріотичне виховання молоді в сучасних умовах. Тези до публічного виступу. *Управління освітою*. 2014. № 2 (326). С. 27-30.
55. Центральний пролетарський музей Полтавщини - державний музей Полтавщини (1923-1929). *Документи з історії центрального пролетарського музею Полтавщини*: збірник документів упоряд. О. Б. Супруненко. Полтава. 1993. С. 75-117.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А. Музеї м. Полтави

Рис. 1. Полтавський краєзнавчий музей ім.. Кричевського

Рис.2. Літературно-меморіальний музей І. П. Котляревського

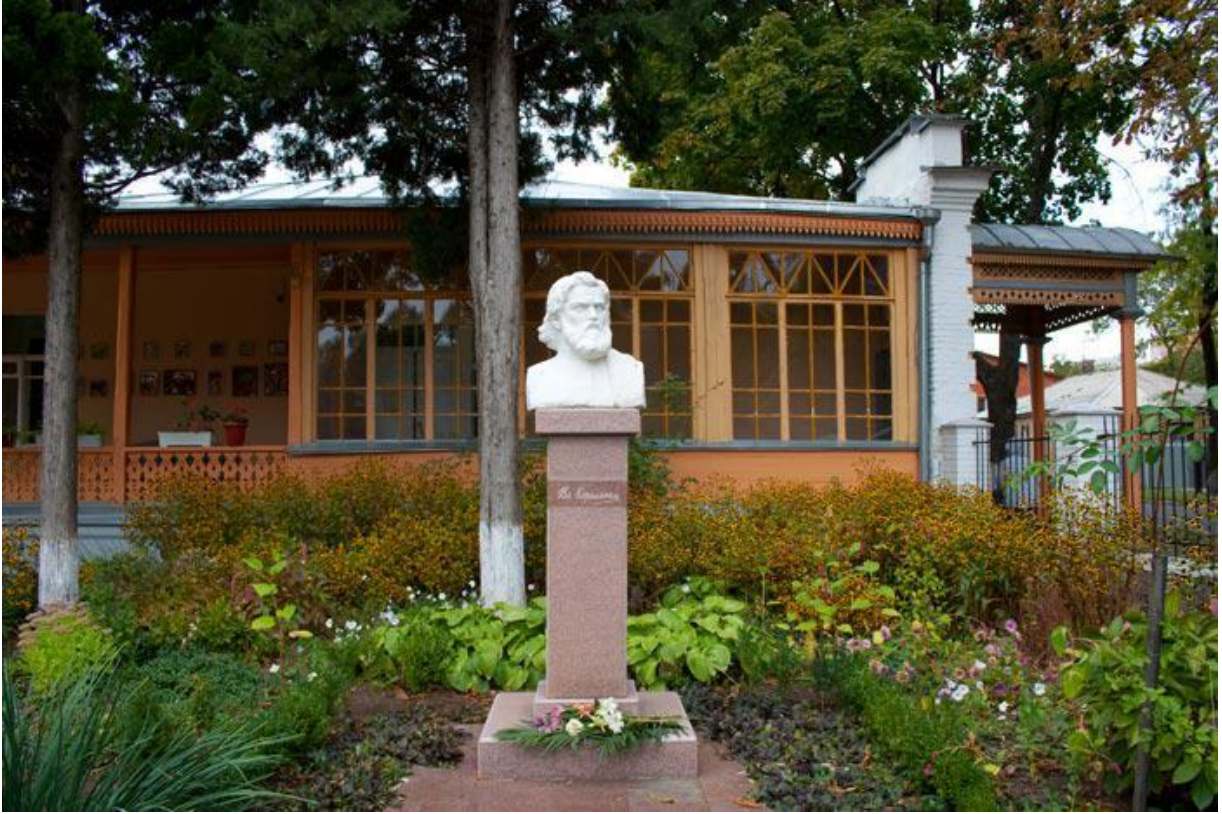

Рис. 3. Літературно-меморіальний музей В.Г. Короленка

Рис. 4. Літературно-меморіальний музей Панаса Мирного

Рис 5. Музей історії органів внутрішніх справ Полтавщини

Рис 6. Музей історії Полтавської битви

Рис 7. Музей авіації і комонавтики

Рис. 8. Музей військ зв'язку Збройних сил України

Рис. 9. Музей-садиба І.П.Котляревського

Рис.10. Художній музей ім. М. Ярошенка

ДОДАТОК Б

АНКЕТА

Стать чоловіча жіноча

Вік: 18-25 років 25-40 40-65

1. Схарактеризуйте Ваше ставлення до музеїв: а) позитивне; б) негативне
2. Які музеї вас більше цікавлять?
 - а) історичні; б) художні; в) краєзнавчі г) літературні.
3. Метою Вашого відвідування музею найчастіше є:
 - а) отримання нових вражень; б) бажання дізнатися щось нове; в) проведення вільного часу з користю.
4. Які форми роботи музеїв Вас більше приваблюють:
 - а) традиційні форми роботи, екскурсії; б) майстер-класи і творчі зустрічі; в) інтерактивні форми роботи; г) лекторії; д) віртуальний музей.
5. Що є джерелом інформації про музеї?
 - а) Інтернет і соціальні мережі; б) поради друзів; в) сайт музею г) реклама.
6. В чому, на Вашу думку, полягає значення музеїв?
 - а) розширення кругозору і освіченості; б) проведення вільного часу; в) навчання та соціальна інтеграція.
7. Які причини перешкоджають Вам відвідувати музеї частіше :
 - а) відсутність вільного часу б) висока ціна квитка в) відсутність інформації про музеї.
8. Скільки музеїв у місті Полтава Ви відвідали?
9. Чи має, на Вашу думку, музей реальний вплив на культурний простір міста (регіону)?